

VATANPARVAR

MILLIY ARMIYAMIZ

MUSTAHKAM QALQONIDIR!

● Gazeta 1992-yilning 24-iyuni

● 2024-yil 12-iyul, №28 (3090)

ENERGETIK
ICHIMLIKLAR O'LIMGA
YETAKLAYDI

17

BUGUN ERTAK
KERAK(MI?)

12-13

IMKONIYAT
CHEGARASINI
ZABT ETIB

6-7

JAHON
STANDARTLARIGA
MOS MUASSASALAR

4

SHAXTI TOG'LARDAN BALAND

IJTIMOIIY-SIYOSIY, MA'NAVIY-MA'RIFIY, HARBIY-VATANPARVARLIK GAZETASI

BIZ
HAQIMIZDA

@ vatanparvar-bt@umail.uz

t.me/mv_vatanparvar_uz

t.me/mudofaavazirligi

facebook.com/mudofaavazirligi

instagram.com/mudofaavazirligi

youtube.com/c/uzarmiya

Joriy yilning 5-iyul kuni mamlakatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev Ozarbayjon Respublikasi Prezidenti Ilhom Aliyev taklifiga binoan, Turkiy davlatlar tashkilotining norasmiy sammitida ishtirok etdi. Shushada bo'lib o'tgan mazkur tarixiy anjuman turkiy xalq vakili sifatida menda yorqin taassurot qoldirdi. Xususan, qaysi jihatlari bilan?

Shuhrat SIROJIDDINOV,
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti rektori, akademik

Avvalo, ta'kidlash joizki, shu kungacha bo'lib o'tgan kengash sammitlarida turkiy davlatlar hamdo'stligi doirasida iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy jabhalardagi ko'plab muhim sohalar, jumladan savdo-iqtisodiyot, transport, investitsiya-moliya, ekologiya masalalari keng muhokama qilingan, o'zaro kelishuvlarni jadallik bilan amalga oshirish yo'lida muhim qadamlar qo'yilgan. Galdagi tarixiy uchrashuvda esa Yurtboshimiz tomonidan mintaqamizda vujudga kelgan eng og'riqli masalalar tilga olindi.

Masalan, to'rt muhim yo'nalish – savdo va transport yo'llarini rivojlantirish, muqobil energetika, iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish va barqaror tinchlik-osoyishtalikni ta'minlash masalalari yuzasidan jiddiy taklif-mulohazalar o'rta tashlandi. **“Bunday murakkab vaziyatda azaliy qardoshlik ruhidan kuch olayotgan aloqalarimizni sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarishni, umumiy yondashuvlarni ishlab chiqishni davrning o'zi taqozo etmoqda. Shu ma'noda, bugungi yig'ilishimiz “Transport, o'zaro bog'liqlik va iqlim harakati orqali barqaror kelajakni bunyod etish” shiori ostida o'tayotgani dolzarb ahamiyatga ega”**, dedi Prezidentimiz o'z nutqida.

Yurtboshimiz yuksak minbardan turib, mamlakatlarimiz tomonidan Buyuk ipak yo'lini yangi tarixiy sharoitda qayta tiklashga qattiq bel bog'langani, tashkilot doirasida bu sohadagi hamkorlikning huquqiy asoslari mustahkamlanayotgani va raqamli tizimlar ishga tushirilayotganini ta'kidlar ekan, Transkaspiy xalqaro transport yo'lagining raqobatdoshligi va jozibadorligini keskin oshirish naqadar muhimligini qayd etdi. Iqlim o'zgarishlariga qarshi birgalikda kurashish chora-tadbirlariga oid dolzarb masalalarga to'xtalar ekan, davlatimiz rahbari bu masalada Turkiy ekologiya kengashini tuzish taklifini bildirdi. Ayniqsa, tuzilma qarorgohini ekologik ofatdan eng ko'p zarar ko'rgan hudud – Orolbo'yidagi yirik shahar Nukusda joylashtirish taklif etilgani ayni muddao bo'ldi.

Sammitda hamjihatlikda barqaror rivojlanish masalalariga ham alohida e'tibor qaratildi. Jumladan, **“Biz zamonaviy “bilimlar iqtisodiyoti”ni qurish, kreativ iqtisodiyotni rivojlantirish uchun raqamli texnologiyalar, blok-cheyn, bulutli, kvant hisoblash texnologiyalari, robototexnika, “to'rtinchi sanoat” kadrlarini tayyorlash sohalarida hamkorlikni kuchaytirishdan manfaatdormiz”**, dedi muhtaram Yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyev.

TARIXIY YAQINLIK VA BIRODARLIK

Prezidentimiz o'z nutqida turkiy dunyo xalqlari o'z taraqqiyotining turli davrlarida umumbashariy sivilizatsiya rivojiga mislsiz hissa qo'shgan, nomlarini jahon ahli yaxshi biladigan ulug' alloma va ulamolarimiz ikkita buyuk Renessansga asos solgani, bu azal-azaldan xalqlarimiz hayotida inson kapitali naqadar yuqori bo'lganidan darak berishini cheksiz faxr-iftixor bilan ta'kidladi.

Chindan ham mamlakatlarimiz o'rtasidagi tarixiy aloqalar uzoq yillik tarixga ega. Ilm va ijod ahlining homiysi bo'lgan Nizomiy Ganjaviy va mir Alisher Navoiy o'rtasidagi ustoz-shogirdlik an'analari adabiyotimizda tom ma'noda burilish yasagan, “Xamsa”dek muhtasham majmuaga ikki dahoning qo'l urishi chinakam ijodiy inqilob edi. Navoiy bobomiz Nizomiy siymosiga bo'lgan ulkan ehtiromni saqlagan holda, o'z “Xamsa”sini turkiy tilda bitib, asriy qoliqlarni parchalab tashladi.

Navoiy lutf ila:

*Emas oson bu maydon ichra turmoq,
Nizomiy panjasiga panja urmoq,*

– deya yozgan edi.

Mana, oradan asrlar o'tibdi, bunday yuksak hurmat-ehtirom hamon davom etmoqda. O'zbekiston Qahramoni, xalq shoiri Erkin Vohidov ko'plab ijodkorlar qatori Fuzuliy olamiga o'zgacha mehr bilan boqdi. Shoir o'zining mashhur “Fuzuliy haykali qoshida” she'rida shunday yozadi:

*Yellar, bir daqiqa to'xtang esishdan,
Sernavo bulbullar, sayramang bir oz.
Karbalo dashtida yayov kezishdan
Charchab tin olmoqda Fuzuliy ustoz.*

Muhammad Fuzuliy esa Navoiyni har vaqt o'ziga ustoz sanab, hatto uning g'azallariga naziralar bog'ladi. Yaqin o'tmishda ham ikki millat do'stligining ramziy timsoli sifatida adabiyot maydoniga Maqsud Shayxzodadek atoqli adibning kirib kelgani umumiy qadriyatlarimiz va adabiy an'analарimiz bardavomligini ko'rsatadi. **Qatag'on shamoli tufayli Toshkentga surgun qilingan Shayxzoda madaniyat va tariximizning shonli sahifalariga mahliyo bo'ldi.** U Oybek, Hamid Olimjon, Cho'lpon, Abdulla Qahhor, G'afur G'ulom, Usmon Nosirdek o'z davrining eng yetuk ijodkorlari bilan yelkama-yelka turib ijod qildi.

“Jaloliddin Manguberdi”, “Mirzo Ulug'bek” tarixiy dramalarini yozdi. Navoiyshunos olim sifatida so'z mulking sultoni ummonidan bebaho injular terdi.

Albatta, o'zbek adabiyoti namoyandalari ijodining targ'ib-u tadqiqi Ozarbayjonda ham gurkirab yashnadi. **Taniqli ozarbayjonlik olim Jannat Nag'iyeva Alisher Navoiyning ijodiy merosi bo'yicha jiddiy izlanishlar olib bordi.** U “Navoiy ensiklopediyasi lug'ati”, “Ozarbayjonda Navoiy”, “Navoiyning Boku qo'lyozmalari”, “Наваи и Азербайджанская литература. XV–XIX века” kitoblarining chop etilishida jonbozlik ko'rsatdi.

Toshkentda ham Ozarbayjon madaniyati va san'ati targ'iboti bo'yicha ko'lamli ishlar qilindi. Xususan, ko'p yillardan buyon poytaxtimizda Haydar Aliyev nomidagi Ozarbayjon madaniyat markazi faoliyat yuritib kelmoqda. Prezidentimiz tashabbusi bilan chop etilgan “Turkiy xalqlar adabiyoti” antologiyasining 100 jildligidan Ozarbayjon mumtoz va zamonaviy adabiyoti namoyandalariga keng o'rin berildi. Yurtimizda doimiy ravishda Ozarbayjon madaniyati va adabiyoti kunlari o'tkazib kelinmoqda.

Yaqinda Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetining bir guruh olimlari va tadqiqotchilari Ozarbayjonga safar qildi. Ushbu ilmiy safar ikki tomonlama manfaatli bo'ldi deyish mumkin. **Biz, o'zbekistonlik olimlar ko'plab uchrashuvlar, tadbirlar qatorida Nasimiy nomidagi Tilshunoslik instituti ilmiy jamoasi tomonidan ozarbayjon tilida nashr etilgan Mahmud Koshg'ariyning “Devonu lug'ati-t-turk” kitobi taqdimotida ishtirok etganimizdan g'oyat mamnunmiz.** Chunki bu nodir manbada butun boshli turkiy tilimiz jozibasi, xalqimizning ilmiy salohiyati, madaniyati va yuksak tamaddun tarixi mujassam. Men bu kitob taqdimotini turkiy xalqlar mushtarakligini namoyon etuvchi muhim voqea sifatida e'tirof etaman.

XALQLARNI “YAKQALAM” QILGAN NAVOIY

Navoiy fenomeni xalqlarimiz adabiyoti va madaniyatining yuksak cho'qqisidir. Joriy yilning 8-fevral kuni Prezidentimiz tashabbusi bilan Turkiyaning qadim poytaxti Bursa shahrida joylashgan Uludag universitetida Alisher Navoiy nomidagi O'zbek tili va madaniyati markazi ochildi. Hammualliflikda ozar-o'zbek adabiy aloqalari haqida kitoblar yozildi. Ikki xalq mutafakkir shoirlari, mumtoz va zamonaviy adabiyot namoyandalarining tavallud kunlari munosabati bilan muntazam ravishda qo'shma ma'rifiy tadbirlar o'tkazish an'anaga aylandi. Majoziy ma'noda aytganda, **Navoiy ikki yurt madaniyatini “yakqalam” qildi.**

Qirg'iz Respublikasi bilan hamkorlik masalalari har qachongidan qizg'in tus olgan. Birgina Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti tomonidan Qirg'iz Respublikasining sakkizta universiteti bilan hamkorlik qilinayotgani ilmiy, madaniy aloqalarimiz tobora rivojlanayotganidan dalolat. Olimlarimiz muntazam ravishda hamkasblari bilan o'zaro muloqot qilib, hamkorlikda tashkil etilayotgan ilmiy anjumanlarda oliy ta'lim sohasidagi zamonaviy tendensiyalar, metodik usullar, muammo va yechimlar haqida ma'ruzalar qilmoqda.

TINCHLIKNI SAQLASH YO'LIDA

Davlatimiz rahbari global xavf-xatarlar ortib, o'zaro ishonch inqirozi tobora kuchayib borayotgan bir sharoitda mintaqalararo barqaror rivojlanish va tinchlik-osoyishtalikni ta'minlash borasida so'z yuritir ekan, to'qqiz oydan buyon G'azo sektorida kechayotgan qonli urush oqibatlar barchamizni chuqur iztirobga solayotgani, to'qnashuvlar 40 mingga yaqin aholi, ayniqsa ayollar va bolalar hayotiga zomin bo'lganini hech bir sabab va bahona bilan oqlab bo'lmashligini ta'kidladi. Yonqo'shnimiz Afg'onistondagi vaziyat xalqaro hamjamiyat e'tiboridan chetda qolib kelayotgani, bu borada tashkilot a'zolarining umumiy va yakdil yondashuvlarini ishlab chiqish masalalari tashqi ishlar vazirlari muloqotlarida asosiy muhokama mavzusi bo'lishi lozimligi alohida qayd etildi.

Albatta, “Qo'shning tinch, sen tinch” deganlaridek, barqaror tinchlikka erishmasdan turib, barqaror rivojlanish sari dadil qadam tashlab bo'lmaydi. Davlatimiz rahbarining Turkiy davlatlar tashkilotining norasmiy sammitida ilgari surgan qat'iy va barcha uchun manfaatli tashabbuslari, mamlakatimizning yuksak pozitsiyasi, oqilona strategiyasini to'la-to'kis o'zida namoyon etdi, desam, yanglishmagan bo'laman.

Dunyo bir butunlik kasb etib, hamma narsa kaftdagidek namoyon bo'lib turgan bir paytda, yurtimizda ham armiya va xalq yakdilligi, ochiqlik va oshkoralik borasida samarali va salmoqli islohotlar olib borilmoqda. Bu boradagi ishlarning jadallashuvida Mudofaa vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashining alohida o'ri bor.

Ochiqlik va oshkoralik kafolati

Qurolli Kuchlar akademiyasida o'tkazilgan Mudofaa vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashi va hududiy bo'linmalari faoliyatining 2024-yilning olti oylik yakunlari hamda istiqboldagi vazifalarni belgilab olishga bag'ishlangan umumiy videosektor yig'ilishida kengash faoliyati, yutuq va kamchiliklari xususida so'z yuritildi.

Unda mudofaa vazirining o'rinbosari general-mayor Hamdam Qarshiyev, Jamoatchilik kengashi raisi Iqboljon Mirzaaliyev, kengash va uning hududiy bo'linmalari a'zolari, ishchi organi rahbarlari va yetakchi mutaxassislari hamda harbiy okruglar qo'shinlari qo'mondonlarining tarbiyaviy va mafkuraviy ishlar bo'yicha o'rinbosarlari ishtirok etdi.

Yig'ilishda 2024-yilning o'tgan davri mobaynida Jamoatchilik kengashi va hududiy bo'linmalar tomonidan kengash nizomi hamda yillik ish rejada belgilangan vazifalar ijrosi yuzasidan amalga oshirilgan ishlar yakuni, Mudofaa vazirligi qo'shinlarida davlat va jamoat tashkilotlari hamda Jamoatchilik kengashining hududiy bo'linmalari bilan hamkorlikdagi ishlar samaradorligini yanada oshirish maqsadiga qaratilgan yangi tizim, Jamoatchilik kengashi va hududiy bo'linmalarining joriy yilning ikkinchi yarmida amalga oshiradigan asosiy vazifalariga oid masalalar muhokama qilindi.

O'tgan davr mobaynida olib borilgan ishlar bo'yicha Jamoatchilik kengashi komissiyalari raislari hamda hududiy bo'linma raislarining hisobotlari, ko'rib chiqilgan masalalar yuzasidan kengash a'zolarining fikr-mulohazalari tinglandi. Shuningdek, Jamoatchilik kengashi va hududiy bo'linmalarining istiqbolda amalga oshirishi lozim bo'lgan asosiy vazifalari belgilab olindi.

Kun tartibidagi masalalar yuzasidan taklif va tavsiyalar o'rganilib, tegishli qarorlar

Muallif suratga olgan

qabul qilindi. Bir jumla bilan, Jamoatchilik kengashi faoliyati – ochiqlik va oshkoralik kafolati, deya baholandi.

Mayor AZIZ NORQULOV,
“Vatanparvar”

So'nggi yillarda mamlakatimizda harbiy shaharchalar, dala-o'quv maydonlari, harbiy zavod va korxonalar faoliyatini yanada takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Albatta, bunday keng ko'lamli islohotlar qo'shinlarning jangovar shayligi, qudrati va salohiyatini oshirishga xizmat qilibgina qolmay, milliy armiyamizning jahon standartlari asosida rivojlanishiga hissa qo'shmoqda.

Jahon standartlariga mos muassasalar

Toshkent harbiy okrugi hududida joylashgan yangidan qad rostlagan Kartografiya va Navigatsiya-topogeodeziya markazlari ham shunday muhim islohotlar samarasidir.

Aytib o'tish lozim, ushbu markazlar qisqa vaqt mobaynida tubdan isloh qilindi, zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlandi hamda ishchi-xizmatchilar uchun barcha sharoitlar yaratildi.

Yangi obyektlarning ochilish marosimida ishtirok etgan mudofaa vaziri general-leytenant Bahodir Qurbonov kelajakda ushbu

markazlarning mavjud imkoniyati yanada oshirilishini ta'kidlab o'tdi. Bu yerda ish sifatini yaxshilash uchun keng ko'lamli imkoniyatlar yaratilishini aytdi.

Ta'kidlash kerakki, ushbu markazda geofazoviy ma'lumotlar bazasining yaratilishi elektron xaritalar bilan ta'minlash vaqtini 10 kundan 1 daqiqagacha qisqarishiga xizmat qilishi e'tirofga sazovor.

Ha, markaz imkoniyatlari keng. Unda zamonaviy geoaxborot mobil

komplekslari yordamida real joyning elektron topografik xaritalarini aniqlash tizimi yo'lga qo'yilgan. Shuningdek, grafik xaritalarni chop etish vaqti 3 barobarga, ya'ni 3 oydan 1 oyga qisqartirilgan. Bu yerda yana soatiga 10 mingdan ortiq topografik xarita, 5 mingga yaqin o'quv-uslubiy kitob va qo'llanma chop etilishi mumkin.

– Markazimiz turli masshtabdagi topografik kartalarni yaratish, tuzish, yangilash, nashrga tayyorlash va chiqarish vazifalarini bajaradi, –

deydi Mudofaa vazirligi Navigatsiya-topogeodeziya markazi boshlig'i podpolkovnik Elmurod Qurbonov.

– Shu bilan birga, markaz qo'shinlarni turli o'quv adabiyotlari, kitoblar va blanklar bilan ta'minlaydi. Buning uchun markazimizning kuch, imkoniyat va resurslari yetarli. O'ylaymanki, kelajakda markazimiz salohiyatini oshirish bo'yicha qilinajak sa'y-harakatlarimiz yanada jadallashadi.

Sherzod EGAMBERDIYEV,
“Vatanparvar”

Respublika Harbiy sudi binosi foydalanishga topshirildi

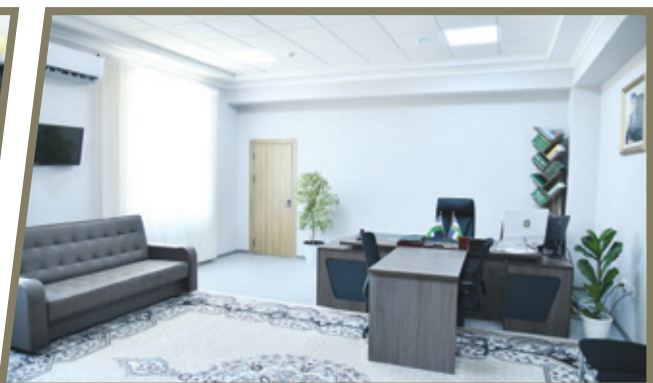
Bugun mamlakatimizning qaysi bir jabhasiga e'tibor qaratmaylik, "Inson qadri uchun" tamoyili asosida xalqimiz farovonligini o'ylab amalga oshirilayotgan bunyodkorlik ishlariga guvoh bo'lasiz. Bu kabi o'zgarish va yangilanish ishlari sud tizimida ham alohida ko'zga tashlanmoqda.

Mazkur binolarning ochilish marosimiga bag'ishlab o'tkazilgan tantanali tadbirda Respublika Oliy sud raisi Baxtiyor Islamov, Milliy gvardiya qo'mondoni general-mayor Rustam Jo'rayev, mudofaa vaziri o'rinbosari general-mayor Hamdam Qarshiyev, soha faxriylari va ommaviy axborot vositalari xodimlari ishtirok etdi.

fuqarolar hamda protsesslarining barcha ishtirokchilari uchun zamonaviy, har tomonlama qulay sharoitlar yaratish masalalariga e'tibor yanada kuchaytirilishi natijasida sudlarning moddiy-texnik bazasi keskin yaxshilandi. Bu borada qator farmon va qarorlar qabul qilindi.

qabul qilinib, unga ko'ra, 2025-yilga qadar sud tizimida 32 ta yangi bino qurish hamda 107 ta binoni rekonstruksiya qilish ishlari belgilangan.

Ta'kidlash joizki, foydalanishga topshirilgan O'zbekiston Respublikasi Harbiy sudi va Toshkent harbiy sudi binosi eng zamonaviy axborot telekommunikatsiya

Keyingi paytda sud tizimidagi sudya va sud xodimlarining samarali ishlashi va sudlarga tashrif buyuradigan fuqarolarga qulay sharoit yaratish maqsadida qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Harbiy sudi va Toshkent harbiy sudi binolarining qurib bitkazilishi va foydalanishga topshirilishi ham so'zimizni tasdiqlaydi.

Ochilish marosimida ta'kidlanganidek, davlatimiz rahbari tomonidan sudlarning chinakam mustaqilligini ta'minlash, odil sudlovni amalga oshirilishi uchun sudlarga tashrif buyuruvchi

2021-yili Vazirlar Mahkamasi tomonidan "Sudlarning binolari va xonalarini qurish hamda rekonstruksiya qilish bo'yicha 2021-2025-yillarga mo'ljallangan davlat dasturi"

vositalari bilan jihozlangan. Videokonferens-aloqa tizimi, audiofiksatsiya, infokiosk va korporativ tarmoq shular jumlasidandir.

Islomjon QO'CHQOROV

Imkoniyat chegarasini

qidiruv, taktik harakatlanish kabi topshiriqlarni birinchi martadayoq (!) professional darajada bajarishini ko'rib hayratlanasiz. Go'yoki ular imkoniyatlar chegarasini zabt etish formulasini yaratgandek. Aslida "Saridala" o'quv bazasida muddatli harbiy xizmat o'tayotgan yoshlarning kun tartibi o'sha formulaga asoslangan va bu formula nazariy hamda amaliy mashg'ulotlar, ustozlar o'gitlariga amal qilishdan iborat. Bundan tashqari, mutaxassislar ishtirokidagi "Otliv marafon", "Tog'

qoyaga chiqish nuqtasida yo'riqchilar guruhi komandirlari kichik serjant Baxtiyor Jo'raboyev hamda III darajali serjant Ravshan Hamrayev askarlar hamkorligida bir-biridan murakkab mashqlarni bajarayotgan vaqtda, II darajali serjant Nurmuhammad Madrahimov boshqa guruhga taktik harakatlar va qo'ljangi saboqlarini o'rgatmoqda edi. Sal nariyoqda kichik serjant Odilbek Boboxonov ishtirokida jangovar qurollarni noto'liq qismlarga ajratish va yig'ish jarayoni davom etardi. Muddatli harbiy xizmatchi,

O'z imkoniyatingiz chegarasini bilasizmi? Uni kengaytirishni-chi? Qisqa vaqt ichida imkoniyatlar chegarasini zabt etishni-chi? Hayotiy tajribalardan

ma'lumki, biror kasbni professional darajada egallash orqali har bir inson o'z imkoniyatlari chegarasini oshirib bora oladi. Bunga yillar davomida qilingan tinimsiz mehnat orqali erishilishi hech kimga sir emas. Muddatli harbiy xizmatni o'tashdek qisqa jarayonda bunday natijaga erishish esa har qanday tahsinga loyiq.

sharpasi", "Tog' ovchisi", "Tog' burguti" o'quv dasturlari asosida tashkillashtiriladigan jarayonlarni kuzatib borish ham tajriba maktabini o'tamoqda.

O'quv bazasiga yetib kelganimizda muddatli harbiy xizmatchilar guruhga bo'lingan holda turli mashg'ulotlarni bajarardi. Sun'iy

oddiy askarlar Og'abek Kenjayevning AK-74 avtomatini olti, Javlon Saidmurodovning RPK-74 pulemyotni to'rt soniyada qismlarga ajratishi atrofdagilarda ko'z ilg'amay qolganday tasavvur uyg'otdi.

– Yigitlar, ertaga tik qoyaga ko'tarilish va daryo ustiga tortilgan arqondan o'tish bo'yicha yo'riqchi

Mudofaa vazirligi qo'shinlarida alpinizm va tog' sporti turlarini rivojlantirish haqida qaror qabul qilinishi o'z imkoniyatlari chegarasini kengaytirishga astoydil ahd qilganlar uchun ayni muddao bo'ldi, desak, adashmaymiz. "Chimyon" tog' tayyorgarligi o'quv mashg'ulotlari markazida hamda "Saridala", "Oltinkon", "Toshqo'rg'on" kabi uning hududiy o'quv bazalari ishga tushirilishi jarayonlarni yanada tezlashtirdi. Chunki ularda harbiy xizmatchilarning kasbiy mahoratini oshirib borishi uchun barcha imkoniyatlar mavjud. O'quv mashg'ulotlarning mavsumiy o'tkazilishi va musobaqalar tashkillashtirilishi harbiy alpinistlarning turli relyefli hududlarda erkin harakatlanishini ta'minlab bermoqda.

"Saridala" o'quv bazasida yigitlik burchini o'tayotgan muddatli harbiy xizmatchilarning faoliyatini kuzatar ekansiz, ularning salkam uch oy davomida haqiqiy tog' jangchisiga aylanganiga guvoh bo'lasiz. Tog' ishg'ol guruhi tarkibida vertikal harakatlanish, tik qoyalarga ko'tarilish va tushish, uzoq masofaga marsh yurish, pastdan yuqoriga, yuqoridan pastga jangovar qurollardan tungi va kunduzgi sharoitda otish, suv to'siqlari, tog' daralaridan arqon yordamida o'tish kabi bir-biridan murakkab mashqlarni bajarishadi. To'g'risini aytganda, hali hammasi emas.

Yaqindagina armiyaga chaqirilgan yigitlarning tog'li sharoitda yaradorlarga dastlabki tibbiy yordam ko'rsatishi, razvedka

zabt etib

ustozlaringiz yordamida birinchi sinovlarni topshirasiz. O'ylaymanki, sun'iy qoya o'quv nuqtasi hamda nazariy darslarda olgan bilimlaringiz bilan bu vazifani muvaffaqiyatli amalga oshira olasiz. Barchangizdan xavfsizlik qoidalarini unutmashlikni talab qilaman. Chunki mashqlar jangovar qurollardan otish bilan bajariladi. Har bir harakatingiz haqiqiy er yigitga xos bo'lib, Vatan oldidagi burchingizni unutmagan holda ota-onangiz, yaqinlaringiz ishonchini oqlashingiz yo'lida omad tilayman, – "Saridala" o'quv bazasi boshlig'i mayor Atajan Atajanov ikkinchi kun dasturi bo'yicha eng asosiy mashqlar bajarilishini ma'lum qilar ekan, askarlarni jangovar ruhlantirishni ham unutmadi.

Harbiy xizmatchilar mashg'ulot o'taydigan 90 darajali tik qoyali o'quv nuqtasi bazadan deyarli ikki soatlik masofada joylashgan. Tepalikka chiqishda gavgani oldinga tashlab, mayda qadamlar bilan bir maromda harakatlanayotgan yigitlar bilan birgalikda biz ham imkoniyatlarimiz chegarasi qanchalik kengligini sinovdan o'tkazdik. Haqiqiy ekstremal jarayon. Chunki vertikal bo'ylab deyarli tik qoyalarda "o'rgimchak odam" singari bemalol harakatlanadiganlarni alpinizm iborasi bilan vertikal

bo'ylab yuguruvchilar deb atashadi. Birinchi bor bunday mashg'ulotni bajarishga otlangan muddatli harbiy xizmatchilar bilan ikki soatlik

yo'l bosib, dengiz sathidan 2 300 metr balandlikka ko'tarildik.

Ko'z ochib yumguncha 57 metrdan iborat tik qoyaga yo'riqchilar tomonidan xavfsizlik arqonlari joylashtirildi. Mashg'ulot shartlari, xavfsizlik qoidalar haqida tegishli ko'rsatmalarni olgan bo'lg'usi harbiy alpinistlar mashqlarni bajarishga kirishib ketishdi. Guruh orasidan o'z imkoniyatini sinab ko'rishga otilib chiqqanlar ham topildi. Uchtalik guruhlariga bo'lingan muddatli harbiy xizmatchilar tepalikka ko'tarilishda 1 daqiqa-yu, 20 soniyalik natijani imkon qadar ortda qoldirishga harakat qilishdi. Chetdan qaragan insonga ancha murakkab ko'rinadigan bu

tayyorgarlik bosh boshqarmasi tomonidan moddiy-texnik bazaning to'liq ta'minlanishi natijasida biz barcha muddatli harbiy xizmatchilarni haqiqiy harbiy alpinistlardek kiyintira oldik. Ikkinchidan, rejali o'quv dasturining uzluksiz amalga

oshirilishi. Uchinchidan, yigitlarning harbiy alpinist ko'krak nishoni va sertifikatlariga ega bo'lishga astoydil harakati. Maqtanish emas-ku, Shaxboz Abdullayev, Komron Tulayev, Behruz Nafasov, Suxrob Ziyodullayev, Yusuf Kenjayev, Javlon Saidmurodov, Komron Murodov singari muddatli harbiy xizmatchilar kundalik dasturdan tashqari, mustaqil 2-3 soat shug'ullanishga imkoniyat topmoqda. Qisqa muddatda yutuqlarga erishishning sirlari mana shular, deb o'ylayman.

Biz yuqorida ozmi-ko'pmi insonga xos imkoniyatlar chegarasi haqida to'xtalib o'tdik. Shu o'rinda bir savol tug'iladi. Tog' tayyorgarlik bazalarining imkoniyatlar chegarasi qanday? Mudofaa vazirligi "Chimyon" tog' tayyorgarligi o'quv mashg'ulotlari markazi va "Saridala" hududiy o'quv bazasi faqat harbiy xizmatchilar uchun faoliyat ko'rsatish bilan cheklanib qolmaydi.

Bolajonlarning yozgi va qishki ta'limni mazmunli o'tkazishi uchun oromgohlarning faoliyat ko'rsatishi, ekstremal sport turlari bilan shug'ullanuvchi klublar bilan hamkorlikda ish olib borilishi, aholi o'rtasida sog'lom turmush tarzining shakllanishi bularning barchasi yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, voyaga yetib kelayotgan o'g'il-qizlar o'rtasida alpinizm sportiga bo'lgan qiziqishning ortishi, xalq va armiya o'rtasidagi birdamlikni yanada mustahkamlashga xizmat qilib kelayotgan imkoniyatlar chegarasidir.

Asror RO'ZIBOYEV,
"Vatanparvar"

Zamonaviy dunyoning ko'rinmas jarayonlari

“Intellectuallashuv faqatgina hozirgi zamonaviy davrga xos jarayon emas, balki umumbashariy taraqqiyot mobaynida davom etib kelgan. Ammo zamon va makon nuqtayi nazaridan qaraganda, ushbu jarayonning sifat ko'rsatkichlari, ya'ni kechish tezligi va ko'lamida farqlar mavjud bo'lgan. Buni insoniyatning kashfiyot qilish va uning natijalaridan foydalana olishi misolida kuzatish mumkin.

Qurolli Kuchlar ham jamiyatning muhim ijtimoiy-siyosiy instituti bo'lib, jamiyatda kechayotgan barcha jarayonlar unda bevosita o'z aksini topadi. Shuning uchun jamiyatning bir sohasida kechayotgan jarayonlar va ta'sir etuvchi omillar, albatta boshqalarida ham kechadi va ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan, albatta, har bir ijtimoiy institutda kechayotgan jarayonlarning o'ziga xos jihatlari mavjud bo'lib, bu uning kechish ko'lamini va asosiy yo'nalishlari, usul hamda vositalari, bosqich va mexanizmlarida aks etadi.

XX asrning ikkinchi yarmi – XXI asrning birinchi choragida harbiy faoliyatga yuqori intellekt mahsuloti bo'lgan harbiy texnika va qurol-aslahaning kirib kelishi ularni amalda qo'llovchi insonlarning intellektual salohiyatiga talablarning keskin oshishi bilan xarakterlanadi va boshqa sohalarga nisbatan yanada yaqqolroq namoyon bo'lishi bilan ajralib turadi.

Bu, bir tomondan, an'anaviy institutlar va omillar (*davlat, jamiyat, mafkura, milliy ong va b.*) arifmetik, fan va ishlab chiqarish geometrik, harbiy-texnik progress (*qurol-aslahalar va harbiy texnika hamda ularning vayronkor kuchi*) logorifmik progressiyada rivojlanishi bilan izohlanadi. Ikkinchi

tomondan, insonning ehtiyojlari orasida xavfsizlikka bo'lgan ehtiyoj asosiylardan biri ekanini va ma'naviy ehtiyojlar uchun asos vazifasini o'tashi bilan tavsiflanadi. Mazkur insoniyat doim fan va texnika yutuqlaridan, birinchi navbatda, o'z xavfsizligini ta'minlash uchun foydalanib kelganining asosiy sabablaridan biridir.

Qayd etish lozimki, bugungi kunda ilmiy muomalaga jamiyatning, faoliyatning, ta'limning, Qurolli Kuchlarning intellektuallashuvi kabi tushunchalar kiritilgan.

Shu bilan birga umumilmiy va maxsus adabiyotlar tahlili Qurolli Kuchlar intellektuallashuvi tushunchasining umume'tirof etilgan ta'rifi mavjud emasligini ko'rsatmoqda. Mavjud ta'riflar esa ushbu hodisaning u yoki bu jihatlari qamrab olib, uning mazmun-mohiyatini to'liq qamrab olmaydi. **Biz Qurolli Kuchlarning intellektuallashuviga berilgan ta'rif va yondashuvlarni shartli ravishda uch guruhga ajratdik.**

Xususan, harbiy tadqiqotchilar A. Dolbnya, S. Gavrilenko, Y. Iskanderov ushbu jarayonni faqat harbiy boshqaruv tizimi samaradorligini ta'minlashda avtomatlashgan aloqa tizimiga yangi axborot texnologiyalarini tatbiq qilish jarayoni deb ta'riflashadi.

Texnika fanlari nomzodi V. Popovkin, A. Bonin va A. Chunixin esa intellektuallashuv jarayonini zamonaviy talablarga javob beradigan hamda qo'shinlarni yetarli darajadagi jangovar imkoniyatlarini ta'minlashga qodir qurol-aslahalar va harbiy texnika bilan ta'minlash bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatib o'tishadi.

Rossiyalik tadqiqotchi M. Yuryev Isroil armiyasida kechayotgan intellektuallashuv jarayoni haqida fikr yuritib, Qurolli Kuchlar intellektuallashuvining asosiy **maqsadi** shaxsiy tarkib sonini optimallashtirish va sifat darajasini takomillashtirish ekanini ta'kidlaydi.

Keltirilgan **birinchi yondashuvda** o'rganilayotgan hodisa harbiy boshqaruvning jangovar (*aloqa*) ta'minoti, **ikkinchi yondashuv** harbiy faoliyatning texnik ta'minotiga aloqador bo'lsa, **uchinchi yondashuv** bevosita harbiy xizmatchilarning jangovar tayyorgarligi masalalari bilan bog'langan. Ya'ni yondashuvlar harbiy faoliyat intellektuallashuvi jarayonini to'liq qamrab olmaydi, balki uning alohida yo'nalishlari va jihatlari yoritadi.

Shu sababli biz Qurolli Kuchlar intellektuallashuviga quyidagi ta'rifni taklif etamiz:

Qurolli Kuchlar intellektuallashuvi – birlashma va harbiy qismlarni yangicha ishlash tamoyillariga asoslangan qurol-aslahalar va harbiy texnika bilan ta'minlanishi, ushbu vositalarni amalda qo'llovchi harbiy xizmatchilarning intellektual salohiyatini yuksaltirish, bilim olish uchun eng ilg'or ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-texnikaviy sharoitlarni yaratish jarayoni bo'lib, Qurolli Kuchlar jangovar salohiyatini oshirishga va shaxsiy tarkib sonini optimallashtirishga yo'naltirilgan davlat harbiy siyosati hamda Qurolli Kuchlarning professionallashuv jarayoni sifat bosqichining tarkibiy qismidir.

Ta'kidlash joizki, Qurolli Kuchlarda intellektuallashuv jarayoni bevosita intellektual jihatdan muhim bo'lgan imkoniyatlar va qobiliyatlarni shakllantirish hamda ulardan samarali foydalanishga asos yaratadi. Bunda, **bir tomondan**, harbiy faoliyatda chegaralari aniq bo'lmagan vazifalarning paydo bo'lishi hamda ularning yechimi no'an'anaviy qarashlar, yondashuvlarni talab etilishida, **ikkinchi tomondan**, esa Qurolli Kuchlarni modernizatsiya qilish va uning texnik ta'minlanganligini yaxshilash sharoitida hamda yangi qurol-aslahalar va harbiy texnikani boshqarish uchun harbiy kadrlarni tayyorlash jarayonida harbiy faoliyatning turli jabhalarini intellektuallashuvi ro'y beradi.

Qurolli Kuchlar intellektuallashuvi jarayonining tuzilishi jihatidan qurolli kurash vositalarining intellektuallashuvi, harbiy boshqaruvning intellektuallashuvi va shaxsiy tarkib intellektual darajasining yuksalishi kabi omillar va **Qurolli kurash vositalarining intellektuallashuvi** o'zida prinsipial yangi harakat tamoyillari asosida yaratilgan zamonaviy qurol-aslahalar va harbiy texnikani qamrab oladi.

Bular sirasiga, o'z navbatida, uzoqni mo'ljalga oluvchi qurollar, sun'iy intellektga ega "intellektual" robotlar va inson hayoti uchun yuqori xavf keltirishi mumkin bo'lgan harbiy vazifalarni insonning boshqaruvi ostida "mustaqil" bajarishga qodir robototexnik majmualarni, "ko'rinmas" va "uchuvchisiz boshqariluvchi" samolyotlar, "o'zi mo'ljalni topuvchi" raketalar, "nishonga yo'naltiriladigan" snaryadlar, "maqbul harakat yo'nalishini belgilay oladigan" harakat vositalarini kiritish mumkin. Qurolli Kuchlarga ommaviy ravishda yangi ishlash tamoyiliga asoslangan harbiy texnika va qurol-aslahalarning kirib kelishi, uning jangovar imkoniyatlarini ikki-uch barobar oshirishga xizmat qiladi.

Harbiy boshqaruvning intellektuallashuvining asosiy yo'nalishlari sifatida avtomatik boshqaruv tizimlarining joriy etilishi, razvedka vositalarining takomillashtirish hamda mavjud ma'lumotlarni qayta ishlash va jangovar hujjatlarni tayyorlash vositalarining amaliyotga joriy etilishini ko'rsatib o'tish maqsadga muvofiqdir.

Shu bilan birga, bugungi kunda zamonaviy qurolli to'qnashuvlarda g'alabaniyati omili sifatida armiyada yangi texnologiyalarga asoslangan qurolli kurash vositalarining mavjudligi va ulardan oqilona foydalanish bilan birga ehtimoliy raqib harakatlarini

oldindan tahlil eta oladigan komandirlarning mavjud ekani e'tirof etilmoqda.

Bu zamonaviy harbiy faoliyatda muvaffaqiyatning omili faqatgina murakkab harbiy texnika bo'lmay, asosiy urg'u inson omiliga va bevosita harbiy boshqaruvchi shaxsiga qaratilayotganidan darak beradi. Chunki harbiy texnika qanchalik "samarador" bo'lmasin, uni qo'llovchi inson – harbiy xizmatchi qanchalik mahoratli va mustaqil harakat qila oladigan bo'lmasin, harbiy faoliyat yaqin kelajakda o'z jamoaviy xarakterini yo'qotmasligi va unda harbiy rahbarning roli yuksakligicha qolishi muqarrardir.

Bu, o'z navbatida, intellektuallashuv jarayonining asosiy obyekti sifatida harbiy rahbar namoyon bo'lishini yana bir bora ko'rsatmoqda. Shu sababli harbiy boshqaruvning intellektuallashuvini harbiy rahbar shaxsi intellektual salohiyatini oshirishsiz, yangi, qo'qqisdan o'zgarib turuvchi vaziyatlarda ijodiy va tahliliy qobiliyatlari yordamida maqbul yo'nalishni topa oladigan komandirsiz tasavvur etish mumkin emas.

Shaxsiy tarkibning intellektual darajasining yuksalishi harbiy bo'linmalar shtatida qurolli kurash vositalarining murakkablashuvi natijasida yuqori intellektual salohiyat, chuqur bilim va malakani talab etuvchi mutaxassislik hamda ixtisosliklarning kiritilishi bilan izohlanadi.

Ya'ni qurolli kurash vositalarining yangilanish jarayonining tezlashishi, harbiy san'at va uning tarkibiy qismlari bo'lmish harbiy strategiya, operativ san'at hamda taktikaning dinamik tarzda rivojlanib borishiga turtki bo'lib, o'zida yuzlab mutaxassislik va ixtisosliklarni mujassam etgan, armiyaning tashkiliy tuzilishi murakkablashuviga olib keladi.

Birgina XX asrning ikkinchi yarmida harbiy xizmatchilar mutaxassisliklari strukturasida elektronika bilan bog'liq ixtisosliklar soni uch, texnik ixtisosliklar soni ikki marotaba ko'payib, harbiy xizmatchilarning intellektual salohiyatlariga nisbatan talablarning oshishiga sabab bo'ldi. Shu bilan birga yuqori intellektual salohiyatli harbiy xizmatchilar jamlangan jamoaning jangovar xizmat faoliyatini boshqarish ofitserlik kasbini "chuqur bilim va ko'nikmalarni talab etuvchi murakkab intellektual mahorat" darajasiga ko'tardi va Qurolli Kuchlar uchun ofitserni tayyorlash tizimi oldida murakkab vazifalarni qo'ydi.

Yuqoridagilarga asoslangan holda quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

– **birinchidan**, intellektuallashuv Qurolli Kuchlar jangovar salohiyatini oshirishga yo'naltirilgan davlat harbiy siyosatining maqsadi va Qurolli Kuchlarning professionallashuvi jarayoni sifat bosqichining tarkibiy qismidir;

– **ikkinchidan**, Qurolli Kuchlarning intellektuallashuvi obyekti jarayon bo'lib, o'zida qurolli kurash vositalarining intellektuallashuvi, harbiy boshqaruvning intellektuallashuvi va shaxsiy tarkibning intellektual salohiyatini oshirish yo'nalishlarini qamrab oladi va harbiy faoliyat samaradorligini oshirishga hamda armiyaning zamon talablariga javob berishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlar kundalik hayotimizning ajralmas qismiga aylandi. Ular muloqot qilish, axborot almashish uchun noyob imkoniyatlarni taqdim etadi va turli sohalarida qo'llaniladi. Biroq ijtimoiy tarmoqlarning ijobiy tomonlari bilan birga jamiyatga salbiy ta'siri ham bor ekanini qayd etish joiz.

Avvalo, ijtimoiy tarmoqlarning hayotimizdagi ijobiy o'rni ta'kidlash o'rinli bo'ladi. Ular odamlarga masofa va chegaralardan qat'i nazar, bir-biri bilan bog'lanib qolishlariga imkon beradi. Ijtimoiy tarmoqlar tufayli odamlar do'stlari va oila a'zolari bilan qulay muloqotda bo'lishi, yangiliklar, fotosuratlar va videolar almashishi mumkin. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar jamiyatning faol qatlamiga biznesi va shaxsiy brendini targ'ib qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi, bu esa yangi mijozlar yoki ish topishga yordam beradi.

Biroq ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga, xususan omma dunyoqarashiga salbiy ta'sirini ham hisobga olish kerak. Internetga ulanish va ijtimoiy tarmoqlarga doimiy kirish imkoniyati tufayli odamlar virtual dunyoga ko'proq qaram bo'lib qolmoqda. Bu aqliy va jismoniy salomatlikning yomonlashishiga, haqiqiy jamiyatdan ajralib qolishga va shaxsiy munosabatlardagi muammolarga olib kelayotgani bot-bot ta'kidlanmoqda. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar jamoatchilik fikriga salbiy ta'sir ko'rsatishi va yuqori sifatli axborot madaniyatini shakllantirishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan soxta yangiliklar, manipulyatsiya va keraksiz ma'lumotlarni tarqatish platformasiga aylangan.

Umuman olganda, ijtimoiy tarmoqlar jamiyatga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ya'ni har qanday minusi bilan birga plyus jihatlar borligini doim yodda tutish lozim. Shuning uchun bu vositalarning imkoniyatlari va cheklovlarini hisobga olgan holda oqilona foydalanish zarur bo'ladi. Haqiqiy munosabatlar va shaxsiy muloqotning ahamiyatini esga olish, shuningdek ijtimoiy tarmoqlardagi ma'lumotlarni tanqidiy baholashda mediaolamdagi har bir voqelikdan xabardor foydalanuvchi bo'lish muhimdir. Bu virtual va real dunyo o'rtasidagi uyg'unlikka erishishning yagona yo'li sifatida ko'rilmog'ida.

Dunyo ijtimoiy tarmoqlar davriga o'tdi. Endilikda uning jamiyatga ta'sirini sarhisob qilmaslik mumkin emas. Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyatning ajralmas qismiga aylandi, uning dinamikasi va o'zaro ta'sirini tubdan o'zgartirdi. Ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga ta'siri ham ijobiy, ham salbiy

bo'lishi mumkinligini kundalik misollarda ko'rishimiz mumkin. Ijobiy jihatlar qatoriga axborotni osonlik bilan yetkazish va tarqatish imkoniyati, yangi aloqa tarmoqlarini yaratish, aholining barcha qatlamlari uchun axborot va onlayn xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash kiradi. Biroq salbiy oqibatlar ham bor: ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik, ma'lumotlarning maxfiyligi bilan bog'liq muammolar, soxta yangiliklarning paydo bo'lishi va kiberbulling. Ushbu maqolada biz ushbu mavzuni to'liqroq tushunish uchun ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga ta'sirining asosiy ijobiy va salbiy tomonlarini ko'rib chiqamiz.

Ijtimoiy tarmoqlarning afzalliklari: yaxshilangan aloqa va ma'lumotlarga kirish haqida so'z yuritsak, ijtimoiy tarmoqlar jamiyatga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va uning asosiy afzalliklaridan biri aloqani yaxshilashdir. Ijtimoiy tarmoqlar tufayli odamlar uzoqdan do'stlari va qarindoshlari bilan osongina aloqada bo'lishlari, shuningdek butun dunyo bo'ylab yangi tanishlar topishlari mumkin. Ular real vaqt rejimida muloqot qilish, fotosuratlar, videolar va boshqa ma'lumotlarni almashish imkoniyatini beradi.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar ajoyib ma'lumot manbayi. Foydalanuvchilar dolzarb yangiliklarni olishi, hayotning turli sohalaridagi so'nggi tendensiyalarni kuzatishlari, tajriba almashishlari va yangi voqealar haqida bilishlari mumkin. Bu, ayniqsa o'rganish va kasbiy rivojlanish uchun ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishi mumkin bo'lgan talabalar va mutaxassislar uchun foydalidir.

Biroq ijtimoiy tarmoqlarning afzalliklariga qaramay, ba'zi kamchiliklari mavjud. Anonimlik imkoniyati kiberbulling, yolg'on ma'lumotlarning tarqalishi va shaxsiy hayotning buzilishi kabi bir qator muammolarga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlardan tez-tez foydalanish doimiy qaramlikka olib kelishi va odamlarni haqiqiy dunyodan chalg'itishi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga ta'sir qiladigan bir qator kamchiliklari bor. Ulardan biri shaxsiy daxlsizlik masalasidir. Ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilari ko'pincha ular joylashtirgan ma'lumotlar keng jamoatchilikka ochiq bo'lishi mumkinligini anglamaydi. Bu shaxsiy

ma'lumotlarning tarqalishiga va maxfiylikning buzilishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish doimiy qaramlikka olib kelishi mumkin. Ko'p odamlar haqiqiy aloqalarni rad etib, virtual dunyoda ko'p vaqt sarflashadi. Bu ularning jismoniy va ruhiy salomatligiga, shuningdek haqiqiy hayotdagi munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik, shuningdek konsentratsiyani yo'qotish va samaradorlikning pasayishiga olib kelishi mumkin. Odamlar mazmunliroq ishlarni qilish o'rniga, yangiliklarni aylanib chiqish yoki postlarga izoh berish kabi foydasiz ishlarga ko'proq vaqt sarflashlari mumkin. Natijada odamlar vaqtini qadrlamay qo'yadi. Bu esa insonni dunyoni absurdlashgan holda ko'rishga o'rgatadi. Ma'nosizlik ijtimoiy hayotda depressiyani ko'paytiradi. Odamlar hayotdagi faol pozitsiyalarini boy bera boshlaydi.

Shunday qilib, ijtimoiy tarmoqlarning kamchiliklari maxfiylik muammolari va doimiy qaramlik bilan bog'liq. Insonlar hayotiga va umuman jamiyatga salbiy ta'sir ko'rsatmaslik uchun ushbu xavflardan xabardor bo'lish va ijtimoiy tarmoqlardan mohirona foydalanish yo'l-yo'riqlarini ommaga singdirib borish lozim.

Ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga yana bir ta'siri ijtimoiy normalar va qadriyatlarining o'zgarishi bilan bog'liqdir. Ijtimoiy tarmoqlar va mediaolam jamiyatga katta ta'sir ko'rsatadi, axloqiy me'yorlar va qadriyatlarga o'zgarishlar kiritadi. Ushbu hodisaning afzalliklaridan biri odamlar o'rtasidagi aloqani yaxshilash imkoniyatidir, ular bir-birlari uchun ochiq va qulayroq bo'ladi. Ijtimoiy tarmoqlar ham ma'lumotlarning tarqalishiga yordam beradi, bu esa fuqarolarning xabardorligiga va ijtimoiy sharoitlarning yaxshilanishiga olib keladi.

Biroq salbiy tomoni ham bor ekanini unutmaslik lozim: ijtimoiy tarmoqlar haqiqiy muloqot o'rnini bosadigan yuzaki munosabatlarining shakllanishiga hissa qo'shishi mumkin. Odamlar smartfonlar oldida ko'proq vaqt o'tkazmoqda, yuzma-yuz uchrashuvlar va suhbatlar soni kamaymoqda. Bu yolg'izlik va depressiya holatiga olib kelishi mumkin.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar ba'zan tasdiqlanmagan ma'lumotlar yoki soxta xabarlarining tarqalishiga imkon beradi, bu esa jamiyatga katta salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlar orqali noto'g'ri ma'lumotlarni keng tarqatish va jamoatchilik fikrini manipulyatsiya qilish uchun ishlatilishi mumkin.

Ijobiy jihatlar va kamchiliklarni muvozanatga keltirish uchun dunyo sotsiologlari turli qo'llanmalarni ishlab chiqmoqda. Ular ijtimoiy tarmoqlardan samarali foydalanish bo'yicha maslahatlar berarkan, har bir inson ijtimoiy tarmoq va mediaolamdan foydalanish madaniyatini o'rganishi lozimligini ta'kidlaydi.

Ijtimoiy tarmoqlarda odamlar ko'p vaqt sarflamoqda va bu foydali bo'lishi mumkin bo'lsa-da, uning salbiy ta'sirini ham hisobga olish kerak. Ijtimoiy tarmoqlardan samarali foydalanish uchun mutaxassislar bir nechta tavsiyalarga amal qilish kerakligini uqtiradi.

Birinchidan, foydalanuvchilar o'z vaqtidan xabardor bo'lishi va uni ijtimoiy tarmoqlarda qanday iste'mol qilishiga cheklovlar qo'yishi kerak. Ular yangiliklar tasmasini cheksiz aylantirishdan va sahifani doimiy ravishda yangilab turishdan qochishi kerak. Buning o'rniga har bir daqiqadan onlayn foydalanishning maqsadga muvofiqligi haqida o'ylashi tavsiya qilinadi.

Ikkinchidan, shaxsiy ma'lumotlarga ehtiyot bo'lish kerak. Xakerlar va turli buzg'unchi kishilar undan firibgarlik yoki shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash uchun foydalanishlari mumkin. Ishonchli odamlar uchun profilga kirishni cheklash va maxfiy ma'lumotlarni joylashtirishdan qochish oqilona yechim sifatida taklif etiladi.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar insonning jismoniy holatiga kuchli salbiy ta'sir ko'rsatadi. Doimiy qaramlik ham o'z-o'zidan kelib chiqmaydi. Buning bir qancha muhim sabablari bor.

Birinchil sabab – ijtimoiy tarmoqda vaqt o'tkazish inson miyasidagi zavqlanish nuqtalarini bezovta qiladi. Foydalanuvchi har safar fotosurati ostidagi izohni o'qiganida yoki kimdir ijodi haqida yoqimli sharh qoldirganda, u ijobiy his-tuyg'ularni boshdan kechiradi. Ushbu his-tuyg'ularni yana qabul qilish istagi odamni

ijtimoiy tarmoqlarning keng doirasiga qayta-qayta jalb qiladi va uni tarmoqda ko'proq bo'sh vaqt o'tkazishga majbur qiladi.

Ikkinchi sabab – ko'p foydalanuvchili tarmoqlarda ishlashda ma'lumotni singdirish usuli. Masalan, tarmoqda faol bo'lgan odam qisqa vaqt ichida kichik dozalarda juda ko'p ma'lumotlarni oladi: u xabarga javob beradi, sharhni ko'radi, darhol yangiliklar tasmasini ochadi, u yerda qiziqarli ma'lumotga duch keladi. Bular uni cheksiz informatsiya sari boshlayveradi. Bu kabi minglab informatsiyalar insonni bora-bora ta'sirlantirmay qo'yadi. Uning his qilish qobiliyati zararlanadi.

Yana bir salbiy nuqta – e'tiborning pasayishi. Bu axborot integratsiyasi falsafasi tufayli paydo bo'lgan nojo'ya ta'sir: bitta tarmoq resursi bilan ishlashda muloqot, audioyozuvlarni tinglash, video tomosha qilish, muhokama qilish kabi ko'plab funksiyalarni o'z ichiga oladi. Foydalanuvchi hamma narsani bir vaqtning o'zida boshlash va bir vaqtning o'zida bir nechta jarayonlarni amalga oshirish vasvasasiga tushadi.

Bu insonning fikrlash qobiliyatiga salbiy ta'sir qiladi. Uzoq vaqt davomida biror narsaga e'tiborini qaratish qiyinroq bo'ladi, masalan, uzun maqolani o'qishga erinadi.

Bu muammo, ayniqsa yosh avlod uchun dolzarbdur. Bolaning fikrlashi kattalarnikiga qaraganda ancha moslashuvchan va shuning uchun salbiy jihatlarini tez o'zlashtira oladi. Axborotning uzluksiz oqimi va ketma-ket hissiy taassurotlar rejimida ishlaganda, miya juda charchaydi va tana stressni boshdan kechiradi. Bundan tashqari, ijtimoiy platformalarda ishlayotganda nima o'qishdan qat'i nazar, ruhiy toliqishga olib keladi.

Shuning uchun ijtimoiy tarmoqlardan foydalanganda har bir inson o'z hissiy holatini faol kuzatib borishi tavsiya qilinadi. Salbiy sharhlar yoki argumentlar stress va depressiyaga olib kelishi mumkin. Salbiy informatsiyani filtrlashni o'rganish va ijobiy tomonlarga e'tibor berish muhimdir. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarning jamoatchilik fikrini shakllantirishdagi rolini unutmaslik kerak.

Xurshid SEROBOV,
Ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar
instituti kichik ilmiy xodimi

Psixologik tayyorgarlik markazi faoliyat boshladi

Shimoli-g'arbiy harbiy okrugning "Nukus" umumqo'shin poligoni negizida kompleks axloqiy-ruhiy tayyorgarlik shaharchasi barpo etildi.

Unda jamoaviy ruhiy barqarorlikni shakllantirish, jangdan oldin va keyin shaxsiy tarkibning ruhiy tayyorgarligini oshirish, tadqiq etilgan ilg'or xalqaro tajribalarni qo'shinlar tayyorgarligi jarayoniga samarali integratsiya qilish kabi vazifalarni amalga oshirish maqsadida poligonda Qurolli Kuchlar akademiyasi tasarrufidagi Mudofaa vazirligi Psixologik tayyorgarlik markazi tashkil etildi.

Markazning asosiy maqsadi har qanday standart va nostandart vaziyatlarda harbiy xizmatchilarning doimiy jangovar va psixologik barqaror holatini ta'minlash va shaxsiy tarkibni so'zsiz jangovar vazifani bajarishga safarbar etish usullarini o'rgatish, bo'linmalarda jangovar va ekstremal vaziyatlarda shaxsiy tarkibning barqaror axloqiy-ruhiy holatini hamda psixologik tayyorgarligini nazariy va amaliy ta'minlash, zamonaviy jangovar harakatlarning psixologik ta'sirlariga bardoshli va yuksak jangovar ruhga ega harbiy xizmatchilarni tayyorlash tizimini takomillashtirishdan iboratdir.

Psixologik tayyorgarlik markazida tahsil olayotgan maxsus kurs tinglovchilari 3 ta modul bo'yicha jami 108 soatlik nazariy va amaliy bilimlarini "Nukus" umumqo'shin poligonida egallab kelishi belgilangan. Maxsus kurs tinglovchilari harbiy faoliyatda psixologik usullardan foydalanish tartibi, psixologik metodlarning afzalliklari, jamoani boshqarish va jipslashishga qaratilgan amaliy psixologik treninglar o'tkazish, jangovar ekstremal vaziyatlarda o'z-o'ziga va bir-biriga yordam berish usullarini, tibbiy yordam ko'rsatish

amallarini, jangovar harakatlar jarayonida harbiy xizmatchining psixologik holati hamda jangovar stress va undan chiqish yo'llari bo'yicha nazariy bilimlarini oshiradi.

O'quv kursining "Amaliy tayyorgarlik" modulida maxsus kurs tinglovchilari qurol-aslaha va harbiy texnikani qo'llash, ishlatish va ta'mirlashni tashkillashtirish yo'llarini o'rganish jarayonida psixologik stresslarni yengish, topshiriqlarni bajarish vaqtida ruhan tushkunlikka tushmaslik ko'nikmalarini shakllantirish, yuqori xavf-xatarli sharoitda va muhim fiziologik, psixologik zo'riqishlar bilan bog'liq jangovar vazifalarni bajarishdagi mashqlarni, insonning yaranalish, tan-jarohati olishi va o'lim fobiyasini yo'qotishga qaratilgan amaliy mashqlarda toplanadi.

"Ruhiy va jismoniy tayyorgarlik" modulida maxsus kurs tinglovchilari qo'ljangi elementlari orqali yaqin jangdagi qo'rquvni yo'qotish va o'z-o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantirish, shaxsiy tarkibning jismoniy-ruhiy holatini chiniqtirish, mashg'ulot davomida psixologik yuklamalar ostida har bir jangchining

individual xususiyatlarini, ya'ni qat'iyatlilik, irodalilik, chidamlilik, bardoshlilik va matonatli shaxsni shakllantirishga qaratiladi.

Mudofaa vazirligi Psixologik tayyorgarlik markazini muvaffaqiyatli tamomlagan maxsus kursning birinchi tinglovchilarini Shimoli-g'arbiy harbiy okrug qo'shinlari qo'mondoni general-mayor Farhodjon Shermatov tabriklab, ularga maxsus sertifikatlarni tantanali tarzda topshirdi. Qo'mondon o'z nutqida mazkur kurs jangovar bo'linma harbiy xizmatchilari uchun qanchalar muhim ekanini, bugungi kunda dunyo bo'yicha bo'lib o'tayotgan qurolli to'qnashuvlarda qo'shinlarni jangovar ruhiy jarohatlar olishidan himoya qilish va buning uchun, eng avvalo, harbiy xizmatchining psixologik jihatdan kuchli tayyorgarlik ko'rishi kerakligini ta'kidlab o'tdi.

Albatta, bunday yondashuv yurt himoyachilarining axloqiy-ruhiy tayyorgarligini oshirishga, har qanday vaziyatda berilgan jangovar vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishga, bo'linmalarning jangovar shayligi yanada yuksalishiga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

**Podpolkovnik
Dilshod HAMDAMOV,
Psixologik tayyorgarlik
markazi boshlig'i**

Jadidlar jasorati unutilmaydi

Davlatimiz rahbari raisligida o'tkazilgan Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining kengaytirilgan yig'ilishida mamlakatimiz o'z taraqqiyotining yangi, yuksak bosqichiga kirayotgan hozirgi paytda bizga jadid bobolarimiz kabi G'arb ilm-fan yutuqlari bilan birga, milliy qadriyatlar ruhida tarbiya topgan yetuk kadrlar zarur ekani, ma'rifatparvar ajdodlarimizning merosi bugun biz qurayotgan huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyati uchun poydevor bo'lib xizmat qilishi bilan birga, jadidlarning g'oya va dasturlari Yangi O'zbekistonni barpo etish strategiyasi bilan har tomonlama uyg'un va hamohang ekani alohida ta'kidlangan edi.

Shu asosda, bugun jadid ziyolilarining ma'naviy merosini yanada teranroq anglash, ularning boy milliy tajribasidan yangi rivojlanish bosqichida samarali foydalanish masalasiga katta e'tibor qaratilib, turli ma'naviy tadbirlar o'tkazib kelinmoqda.

Xususan, Davlat xavfsizlik xizmati Chegara qo'shinlari boshqaruv apparatida tashkil etilgan tadbirda o'tgan asr boshlarida, g'oyat murakkab tarixiy sharoitda milliy ozodlik, uyg'unlash va taraqqiyot g'oyalari bilan maydonga chiqqan ma'rifatparvar ajdodlarimiz o'zlarining benazir salohiyati, noyob insoniy fazilatlarini bilan yuksak fidoyilik va jasorat namunasini ko'rsatganlari, ularning tabarruk xotirasini e'zozlash, boy merosi, ibratli faoliyatini o'rganish va targ'ib

etish esa bizning insoniy burchimiz ekani haqida so'z yuritildi.

Shundan so'ng tadbirga taklif etilgan O'zbekiston davlat drama teatri jamoasi tomonidan sahnalashtirilgan "Turkiston bolalari" spektaklining namoyishi bo'lib o'tdi. Jadidlar yoshlarni G'arb va Sharqning taraqqiy qilgan mamlakatlariga o'qishga yuborishga alohida ahamiyat berib, 1922-yilning yozida Turkiston Markaziy Ijroiya Qo'mitasi hay'ati rayosati va Buxoro hukumati qaroriga ko'ra, ko'plab yoshlar Germaniyaga o'qishga yuborilgani va bu g'oyaning boshida Fitrat, Munavvarqori, Fayzulla Xo'jayev, Turor Risqulov kabi ma'rifatparvarlar turgani haqida hikoya qiluvchi ushbu spektakl davomida, Vatan istiqboli orzusida ilm egallash uchun ketgan 16 nafar

talabani ayanchli qismati ta'sirli sahna ko'rinishlari orqali ifodalab berildi.

– Jadidlar yuksak taraqqiyotga erishgan, milliy davlatchilik an'analarga asoslangan hur Vatanda yashashni istashardi. Biroq ularning ko'pchiligi jismonan mahv etildi. Ular orasida xalq tayangan va ardoqlagan davlat arboblari, ziyoli yoshlar ham bor edi. Bugungi sahna ko'rinishi orqali ularning ezgu o'y-maqсадlari va nurli orzu-istaklari o'zlari bilan birga qurbon etilganiga guvoh bo'ldik. Bundan juda ta'sirlandim. Biz ularning jasoratini, yuksak vatanparvarligini aslo unutmasligimiz kerak, – deydi mayor Abdulla Muxtorov.

Asosan yosh aktyorlar tomonidan ijro etilgan bir-biridan yorqin, ta'sirchan sahna ko'rinishlari

hamda millat taraqqiyoti va ravnaqi uchun fidoyilikka undovchi fikr-mulohazalarga boy bo'lgan spektakl namoyishidan so'ng DXX Chegara qo'shinlari mas'ullari tomonidan ijodiy jamoaga samimiy minnatdorlik bildirilib, jadidlarning eng ta'sirchan targ'ibot usullaridan biri ham aynan – teatr tomoshalari bo'lgani ta'kidlab o'tildi.

Albatta, tashkil etilayotgan bu kabi amaliy tadbirlar sarhadlarimiz posbonlarining ma'naviy olamini boyitishga xizmat qilishi barobarida, ularni yurt kelajagi yo'lida jonfido qilgan buyuk ajdodlarimizga munosib avlod bo'lishlariga undashi ham, shubhasiz.

Mayor
Farida BOBOJONOVA
DXX Chegara qo'shinlari

BUGUN ERTAK

KERAK(MI?)

Bunday keskin savol ko'pchilikka erish tuyulishi mumkin, albatta. Lekin shunday savolni muhokama qilish payti kelgan allaqachon. Mutaxassis olimlar, ya'ni folklorshunoslar ushbu savolga: "Ertak – hamisha kerak!" deya javob berishlari turgan gap. Biroq masalaning ikkinchi tomoni: "Ertaklarning o'zi haqiqatga aylanib borayotgan hozirgi shiddatli taraqqiyot davrida eski ertaklarga nima zarurat bor?" deya e'tiroz bildiradiganlar ham ozmuncha emas.

Kamina esa bu o'rinda bolalar uchun ertak-dostonlar va nasriy ertaklar yozuvchi bir ijodkor sifatida o'z fikr-mulohazalarimni bildirmoqchiman xolos. Uzil-kesil xulosa chiqarish niyatidan yiroqman, zero bu mutaxassislarning vazifasi.

Hammamiz bolaligimizda o'zbek xalq ertaklarini tinglab va o'qib ulg'ayganmiz, jahon xalq ertaklari bilan tanishganmiz. Dunyoqarashimiz shakllanishida ularning xizmati ulkan bo'lgani inkor etib bo'lmaydigan haqiqat. Ammo hozirgi yoshlarga qarab, hayron bo'lamiz – bolalar nega ertak o'qimay qo'ydi? Nima, yaxshi ertak kitoblar kammi? Yo'q, yetarlicha bosilib turibdi. U holda gap nimada bo'lishi mumkin?

Shu masalada ko'pchilik bildirgan daslabki fikr shuki, hozirgi shiddatkor davrning bolasiga ertak tinglab yoki o'qib o'tirish uchun qiziqish, sabr-toqat, qunt, vaqt yetishmaydi. Bu mulohazada jon bor, albatta. Keling, uni atroflicha ko'rib chiqishga bir urinib ko'raylik.

Aqlini tanigandan beri samolyotda bemalol uchib yuradigan bolaga uchar gilamning nima qizig'i bor? Televizor turganida oynayi jahon haqidagi ertakka na hojat? Internet tarmog'iga ulanish orqali istalgan film, tasvir, ma'lumotni kompyuterga, qo'l telefoniga yuklab olish imkoni esa hatto Aloviddinning do'sti – sehrli chiroqning quli bo'lgan Jinda ham yo'q edi.

Mana shunday boy va ta'bir joiz bo'lsa, texnik taraqqiyot tufayli cheksiz imkoniyatlarga egalik qilayotgan hozirgi davr bolasi an'anaviy xalq ertaklarini o'qimay qo'ysa, ajablanadigan joyi bormi?

To'g'ri, go'dakning murg'ak ongini birinchi bo'lib ertaklar yaxshilik va yomonlik nimaligi bilan tanishtiradi. Biroq zamonaviy multfilmlar, bolalar uchun yaratilayotgan ertak filmlarning maqsadi ham aynan ana shu – ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurashni ko'rsatishdan iborat emasmi?

Shu o'rinda bir muhim jihatni ko'rib o'taylik. Olis mozi bilan yaqin o'tmishning mushtarak xususiyati – taraqqiyot sustligi edi. Hatto XIX asrda ham hayot osoyishta kechar, kunlar bir xil osudalikka to'la,

vaqt nihoyatda imillab o'tayotgandek tuyular va bu borada uning I asrdan farqi deyarli kam edi. Minglab yillar mobaynida yaratilgan an'anaviy folklor namunalari bu holat aks etmay qolmasdi. Ana shu sababli ham ertak, dostonlarda voqealar juda sekin rivojlanadi.

Bu – birinchi sabab. Ikkinchi sabab shuki, o'tmishda bola onginging idrok qilish qobiliyati ham o'z zamonasiga monand holda osoyishtalikni taqozo etgan.

Hozirgi shiddatli davr bolasining ongi ham shunga munosib ravishda voqealar tezkor rivojlanishini talab qiladi. Kosmik davrga xos uchqurlik tuya karvonlarining bir maromdagi sust harakatini ko'tara olmaydi, aslo. Buni tushunish uchun ertak filmlar-u multfilmlarni kuzatishning o'ziyoq kifoya.

An'anaviy xalq ertaklarini yaratish qay paytga kelib to'xtab qoldi? Bu savolga folklorshunoslar aniqroq javob bera olishsa kerak. Lekin har qalay, mazkur jarayon bilim manbayi sifatida kitob keng tarqalgani bilan uzviy bog'liq ekani aniq. Ommaviy axborot vositalari nihoyatda keng ko'lam kasb etgan, zamonaviy Internet tarmog'i butun Yer yuzini qamrab olgan hozirgi davrda an'anaviy xalq ertaklarini yaratishga ehtiyoj yo'qligi esa o'z-o'zidan ayon.

Mana, endi navbat ertakchi yozuvchilarga ham yetib keldi. Aka-uka Grimmlar, Gans Xristian Andersen kabi adiblarning ijodi an'anaviy xalq ertaklarini mutlaqo yangi bosqichga olib chiqdi, ularga jon bag'ishladi, ohor berdi, deb aytish mumkin. Buni yangi davr, taraqqiyot taqozo etgan edi. Xalq ertaklariga xos shartlilik xususiyati saqlanib qolgani holda, badiiy ertaklarda obrazlar kuchaydi. "Ishonch – kuch, ishonirish esa san'at", degan naql bor. An'anaviy ertaklardagi: "Ishonsang – shu, ishonmasang – o'zing bilasan" qabilidagi munosabat o'rnini voqebandlik, dinamika egalladiki, bu ishonchlilikni yanada ortirdi.

An'anaviy ertaklar go'yo birovdan eshitilgan bo'lsa, yozuvchilar badiiy ertaklarni baayni o'zlari ko'rgandek qilib hikoya etishdi. Ya'ni ishonchlilik kuchaygani badiiy ertaklarni xalq ertaklaridan bir pog'ona yuqoriga ko'tarib, adabiy asarlar darajasiga yaqinlashtirdi, deb aytish mumkin.

Ayni ana shu xil fikr-mulohazalarni o'zbek badiiy ertakchiligiga ham tatbiq etsa bo'ladi. She'riy yoki nasriy shaklda bo'lishidan qat'i nazar, bu janr o'ziga xos murakkab rivojlanish yo'lini bosib o'tdi. Shu haqda atroflicha va asosli muhokama yuritish folklorshunos mutaxassislarning vazifasi ekanini, kamina mazkur mavzuda o'z tushunchalarimni, shu sohada ijod qiluvchi bir qalamkash sifatida shaxsiy kuzatishlarimni bayon etayotganimni yana bir bor ta'kidlab o'taman.

Yuqoridagi fikr-mulohazalarim bilan badiiy ertakchilik an'anaviy xalq ertakchiligining o'rnini egallaydi, folklor yo'qoladi, demoqchi emasman, aslo. Jahon ilmiy-fantastik adabiyoti insoniyat

yulduzlardan yulduzlarga ko'chib yuruvchi olis kelajakda o'ziga xos kosmik rivoyat, ertaklarga ehtiyoj tug'ilishini bashorat qilmoqda. Bu fikr, ayniqsa zamonaviy folklorshunos mutaxassislarga juda yoqib tushishini avvaldan sezib turibman.

Endi asosiy mavzumizga – hozirgi yoshlar nega ertak o'qimay qo'ygani qaytaylik. Bolalar shoiri sifatida menga ham bu savolni ko'p berishadiki, unga javob izlab o'ylanishlarim mahsuli sifatida qo'lga qalam olib, o'z mushohadalarimni o'rta tashlashga jazm etdim.

– Xo'sh, chindan ham hozirgi bolalar nega ertak o'qimaydi?

– Chunki hozirgi, aniqrog'i, yaqin o'tmishdagi ertaklarning aksar qismi she'riy uslubda yozilgan.

O'zim bolalar shoiri bo'la turib, o'zimga qarshi chiqayotganim g'alati bo'lib ko'rinsa, ajabmas. Nachora, bu men anglab yetgan achchiq haqiqat. Shu bois bolalar uchun nasriy ertaklar yozishga o'tdim. Sababi – ertak-doston qanchalik ajoyib bo'lmasin, bolani, avvalo, o'ynoqligi, ohangdorligi bilan rom qiladi. Natijada bu jihat ustun kelib, aytilmoqchi bo'lgan maqsad-g'oya uning soyasida qolib ketadi. Binobarin, ertak-dostonning ta'sir kuchi ham shunga yarasha.

Nasriy ertak esa bolaning fikrini chalg'itadigan yuzaki jozibadan xoli, go'dak butun diqqat-e'tiborini asosiy g'oyaga qaratadi. Uni o'ziga asta-sekin, ohista singdirib boradiki, bu jarayonga xalaqit beruvchi boshqa narsalar yo'q. Bundan tashqari, nasriy ertakning she'riy ertakka nisbatan ta'sir kuchi ancha uzoqroq davom etib, bolaning dunyoqarashi shakllanishiga sezilarli darajada turtki beradi. Balki shu sababli ham odam bolaligida yodlagan she'rlaridan ko'ra, o'qigan nasriy ertaklarini ko'proq eslab qoladi.

Endi jahon bolalar adabiyotiga ham bir nazar tashlaylik. Janni Rodarining "Jelsomino yolg'onchilar mamlakatida" nomli ertak-qissasi hali-hanuz dunyo bolalarining sevimli asari bo'lib kelmoqda. Amerikada Mark Tvenning qahramonlari Tom Soyer bilan Geklberri Finnga haykal o'rnatilgan. Daniya poytaxti Kopengagendan esa Gans Xristian Andersenning "Suv parisi" haykal timsolida namoyon bo'lib turibdi. Shu birgina misolning o'ziyoq ertak badiiy asar ekanidan yaqqol dalolat bermayaptimi, axir?

O'zbek adabiyotida Xudoyberdi To'xtaboyev bolalarga bag'ishlab nafaqat ertak-qissalar, hattoki ertak-romanlar ham yozish mumkinligini o'z ijodida har tomonlama ko'rsatib berdi. "Sariq devni minib", "Sariq devning o'limi" asarlarini o'qib, ulg'aygan odamlarning endilikda nevaralari zamonaviy shum bola – quvnoq Hoshimjonning sarguzashtlarini ulkan ishtiyoq bilan kuzatib borishadi. Bu bolalar an'anaviy xalq ertaklarini o'qishmas, balki. Ammo-lekin Hoshimjon timsolida o'zlarini, atrofdagi o'rtoqlarini, bag'oyat tanish hayotni ko'rib turganlari aniq.

Endi, mana sizga bir savol, muhtaram o'quvchi. "Jelsomino yolg'onchilar mamlakatida" yoki "Sariq devning o'limi" ertak-qissalari, mabodo, she'riy uslubda, doston shaklida yozilganida shunchalik dovrug qozonarmidi, o'nlab yillar sinovidan muvaffaqiyat bilan o'tib, saqlanib qolarmidi? Bobolar bilan nabiralarni o'ziga birdek rom eta olarmidi?

Yoki Zohir A'lam qalamiga mansub "Afandining qirq bir pashshasi", Anvar Obidjonning Alamazon haqidagi ertak-

qissalarini misolga olib ko'raylik. Bu o'rinda ham shu asarlarni ertak-doston shaklida, ya'ni she'riy ko'rinishda umuman tasavvur qilib bo'lmaydi. Va gap ushbu ertak-qissalarda asosiy g'oyadan tashqari, qo'shimcha fikr-g'oyalar ham borligida, ularni esa epik janrdan boshqa janrlar qolipiga sig'dirib bo'lmasligining o'zidagina emas.

Mazkur misollarda hamma gap yozuvchilar o'z oldilariga qo'ygan maqsadni imkon qadar to'laroq va atroflicha yoritib borishga qodir bo'lgan shakl hamda uslubni topa bilganlarida. G'oyalarini zamonaviy bolalarning ong-shuuriga qay tariqa singdirish yo'llarini topa olganlarida.

Yana bir bor ta'kidlab o'tmoqchiman. Qay darajada ajoyib bo'lmasin, har qanday she'riy ertak yoki dostonda shoir o'zi xohlama-xohlamasa, o'ynoqlik, ohangdorlikka asosiy e'tiborini qaratishga majbur. Bu esa asar g'oyasi ikkinchi o'ringa tushib qoldi, demakdir. O'quvchi bola ijodkor uning diqqatini nimaga tortsa, o'shanga ergashadi. Binobarin, "tashqi bezak"ka mahliyo bo'lib, asarning ichki mag'zi-mohiyatiga yetarlicha e'tibor qaratmasa, g'oyani eslab qololmasa, u aybdor emas, mutlaqo.

Nasriy ertak esa ortiqcha jimjimlardan xoli bo'lib, bola diqqatini asl mohiyatga yo'naltiradi, asosiy g'oyani uning idrokiga ohista va izchillik bilan singdirib boradi.

Endi yana bir o'ylang. Odamlar film ko'rishga ba'zan bir-ikki soat vaqtlarini qizg'anishadi-yu, nega endi oylab va hatto yillab davom etuvchi seriallarni ko'rishga, albatta vaqt topishadi? O'zbek televideniyesiga seriallar endigina kirib kelgan davrni bir eslab ko'ring-a! Agar yanglishmasam, dastlab Braziliyaning "Kanizak Izaura" va Meksikaning "Oddiy Mariya" seriallari namoyish etilgandi.

Mabodo, yodingizda bo'lsa, bu hol o'ziga xos "epidemiya"ga aylanib qolgan edi. Navbatdagi serial odatda kechki payt, nima uchundir odamlar ishdan qaytadigan vaqtda namoyish etilardi. U boshlanishiga bir necha daqiqa qolganida Toshkent ko'chalarida avtobus-trolleybus to'xtab qolar, yo'lovchilarning yarmi haydovchilarga ergashib, bekatdagi oshxona, do'kon, kafe, barlarga kirib serialni ko'rsa, qolgan yarmi baqirib-chaqirib, jig'ibiyron bo'lib o'tirardi. Bu xil yalpi "tartibsizlik"ka juda ko'p bora shaxsan guvoh bo'lganman, bu qadar ishonch bilan gapirishimga sabab shuki, o'sha "jig'ibiyronlar" orasida o'zim ham bor edim-da!

Bir yarim soatlik film qahramonlarni tomoshabin qalbiga olib kirishga ulgura olmaydi, albatta. Hayotni, kundalik turmushni bor murakkabligi va maydachuyda tafsilotlari bilan tasvirlovchi, inson ruhiyatini naq ko'ngil tubiga

qadar ochib beruvchi serialda esa ana shu imkoniyat bor. U qahramonni tomoshabin qalbiga olib kiradi, tanish-qardonga, eng yaqin kishilaridan biriga aylantirib qo'yadi.

O'sha "epidemiya" davridan bir yarim yoshli, sochlari jamalak qizaloqni eslab qolganman. Tili endigina chiqa boshlagan go'dak akalari, opalarining ismini hali to'liq aytolmasdi. Biroq Meksika seriallaridagi murakkab nomlarni, misol uchun, "Isidora Kovarubio de Los-Lanos" singari ismlarni bironta harfida yanglishmay va yana urg'uni joy-joyiga qo'yib, biyron-biyron tilda takrorlaganlari hali-hanuz ko'z o'ngimda...

Mavzudan sal chetlashdim, uzr. Bundan maqsad ertak-dostonga nisbatan nasriy-badiiy ertak o'quvchiga baayni serialdek kuchli ta'sir o'tkazishini ko'rsatish edi. Dostondagi mavhum umumiy obraz nasriy-badiiy ertakda jonli odamga aylanib, bola yuragiga kirib boradi. Go'dakning ko'z o'ngida o'zining illat-fazilatlariga ega bo'lgan, rasmanasiga kuyinib-suyunib yurguvchi bir tanish, qardonga aylanib qoladi.

Bola bunday ertakni chanqoqlik bilan bosh ko'tarmay o'qiydi. Undagi ijobiy obrazlarga taqlid qilgisi keladi. Salbiy obrazlarga o'xshash kimsalarni kundalik hayotda ko'rib qolganida, ulardan uzoqroq yurishga urinadi. Bu hol ota-ona berayotgan tarbiyaga yana bir muhim qo'shimcha emasmi, axir?! Ana sizga nasriy-badiiy ertakning uzoq davom etguvchi ta'sir kuchi!

Hozirgi 13-14 yoshli boladan so'rab ko'rsangiz, 7-8 yoshlarida yodlagan she'rlarini eslolmaydi, ammo o'qigan ertaklarini hali unutganicha yo'q. Endi shu 13-14 yoshida ibratomuz nasriy-badiiy ertaklarni o'qisa, bu yog'i bir umrga eslab qolishi tayin. Zero bu pallada go'dakning ongi va qalbi nihoyatda ziyrak, sezgir, unga kuchli ta'sir ko'rsatgan narsa butkul muhrlanib, hech qachon o'chmaydi.

Men shular to'g'risida ko'p yillardan buyon o'ylab yurardim, masalaga har tomonlama yondashib ko'rib, o'zimcha, qandaydir yo'l izlardim. Bir necha yillar avval noshirlar dostonlarga qiziqish qolmagani va aksincha nasriy ertaklarga talab ortib borayotgani, lekin ular yo'qligi haqida kuyinib so'zlashganida esa ahdim qat'iylashib, tamomila nasriy va hatto badiiy ertaklar yozishga o'tdim. Bu shunchaki bozor talabiga bo'ysunish emas, balki uzoq vaqt yetilib kelgan ichki ehtiyojning nihoyatda yuzaga chiqishi, yakuniy mahsuli bo'ldi. Yuqoridagi fikr-mulohazalardan o'zingiz ham tegishli xulosa chiqarib olasiz, deya umid qilaman.

Qadam SAID MUROD

VAQTNI BO'SHLIQQA joylash san'ati

Angliyalik Stiven Kivin degan tarbiyachi auditoriyada ajoyib bir mashg'ulot o'tkazadi. U 5 litrli shaffof idish oldiga mushtdek-mushtdek keladigan bir necha toshni qo'yib, o'tirganlardan: "Nima deb o'ylaysizlar, shu toshlardan nechitasi bu idishga sig'arkan?" deb so'raydi. Turli fikrlar aytilgach, idishga bir nechta toshni soladi. Uning "Idish to'ldimi?" degan savoliga hamma bir ovozdin "Ha" deb javob qaytaradi.

Keyin u idishga sig'ganicha shag'al to'kadi. Shag'al tezda tosh oralariga joy bo'ladi. Stiven: "Endi-chi?" deb so'raydi. Bu safar ular "Shubhasiz" deb javob qaytarishadi. U endi idishga bir chelak qum ag'daradi. Qum zarralari tezda tosh va shag'al oralariga joylashadi. Stiven boyagi savolini takrorlaydi. Ular "Bu safar aniq to'ldi, endi unga hech narsa solib bo'lmaydi", deyishadi. Shundan so'ng u idishga bir litr suvni ham quyadi. Suv ham idishdan joy oladi. Stiven "Xo'sh, bularning hammasi nimani bildiradi?" deb so'raydi atrofidaqilardan. Auditoriyada turli fikrlar aytiladi. U esa o'z xulosasini: "Hayotda doimo bo'shliq mavjud, uni to'ldirish uchun ishlash kerak bo'ladi. Bu tajribaning boshqa muhim jihati ham borki, agar men birinchi navbatda katta toshlarni solmasam, idishda ularga joy qolmagan bo'lardi", deb bayon etadi.

Biz bu tajribani bejiz eslamadik. Kelajakka yuksak ishonch bilan intilgan har bir yosh hayotda, eng avvalo, muhim vazifalarni nomuhimlaridan ajrata bilishi kerak. Maktabda o'qib yurgan davrimizda har oyning oxirgi shanbasini sinfdoshlar bilan intiqib kutardik. Sababi o'sha kuni ko'chma kino yo sirk tomoshalari namoyish etilar, miriqib madaniy hordiq chiqarardik. Yangi hafta boshlanishi bilan darhol maktabga shoshilib, ko'rgan kinomizni muhokama qilardik. Rahmatli o'qituvchimiz Oydin Qoplonov adabiyot fanining bir darsini kinoga bag'ishlar edi. Bir safar G'afur G'ulomning "Shum bola" asari asosida suratga olingan filmni tomosha qilib, ustozimizga uning mazmunini hikoya qilib berganimizda u kishi: "Sizlar faqat kino tomosha qilavermasdan, badiiy asarlarni ham o'qinglar. Chunki ularni o'qigan kishi, avvalo vaqtini bekor o'tkazmaydi. Qolaversa, hayotdan asar qahramonlarining prototipini axtaradi va ularga o'xshashga intiladi", degan edi.

Bu burungi gap. Hozir-chi? Hozir yoshlar orasida "vaqt" tushunchasi qanday ahamiyat kasb etmoqda? Ular bo'sh vaqtlarini asosan nimalarga sarflamoqda?

Hozirgi yoshlarga yaratilayotgan imkoniyatlarni ko'rib, havasing keladi. Yurtimizning har bir go'shasida muhtasham o'quv dargohlari, sport inshootlarining qad rostlagani va ularda ko'plab yoshlarning tahsil olayotgani, o'zlari qiziqqan sport

turlari bilan muntazam shug'ullanish imkoni borligi ularning vaqtdan unumli foydalanayotganiga yaqqol misoldir. Yozgi ta'til davrida tashkil etilgan sog'lomlashtirish oromgohlarini aytmaysizmi?!

Hayotni sevsang, vaqtini boy berma, chunki vaqtdan hayot yaraladi, degan edi faylasuflardan biri. Darhaqiqat, vaqtning qiymatini hech narsa bilan o'lchab ham, qiyoslab ham bo'lmaydi. Ajdodlarimiz qoldirgan ulkan moddiy va ma'naviy meros kishida "ular vaqtdan o'zib ketmaganmikan", degan fikrni tug'diradi.

Yuksak darajada taraqqiy etgan axborot texnologiyalari asrida ba'zan vaqt ziqligidan noliymiz. Bizdan besh-o'n asr ilgari yashagan ajdodlarimizning sham yorug'ida uddalagan olamshumul kashfiyotlari, yaratgan bebaho san'at asarlarini o'rganish uchun ba'zan vaqt topolmay ovoramiz. Biroq kompyuter oldida soatlab vaqtimizni behuda sovrishga imkon topiladi.

Yaqinda mahallamizdagi ko'pqavatli uyning birinchi qavatida joylashgan internet kafega kirdim. Eshik yonida to'rt-besh bola navbat kutib gurunglashar, ichkarida esa bir guruh o'smirlar kompyuter o'yinlari bilan mashg'ul edi.

Maktab yoshidagi bolalarning kompyuter ekraniga soatlab "mixlanib" qolishlari ularning sog'lig'i uchun qanchalik zarur bo'lsa, ruhiy jihatdan ham shunchalik xavfli ekanligini endilikda hammamiz bilamiz. Ammo bugun ularning bo'sh vaqtlarini mazmunli sarf qilishlarini har bir ota-ona o'z nazoratiga olishi har qachongidan ham muhim vazifaga aylandi.

Har qadamda internet kafe. Ota-onalar bolalariga uyda ham internetdan foydalanish imkoniyatini yaratib bergan. To'g'ri, bunday imkoniyat bolalar o'zlari axtargan ma'lumotlarni hech bir to'siqsiz olishlari uchun yetarli, albatta. Biroq nazoratsiz qolgan bolakay "o'rgimchak to'ri"da xohlaganicha sayr qilishi, hatto behayo lavhalarni ham ko'rish ehtimoldan xoli emas. Albatta, ma'naviyati yuksak farzandlar qaysi ma'lumotdan foydalanish lozimligini aql tarozisiga solib, o'zlari hal etadilar. Buning uchun ular ongida ma'naviy bo'shliq yuzaga kelmasligiga erishish, ya'ni umuminsoniy va milliy qadriyatlar asosidagi ta'lim-tarbiya orqali farzandlarimiz ongida sog'lom hayot tarzini shakllantirish hammamizning burchimiz.

Avval yodga olganimiz o'sha tajriba oddiy bir mashg'ulot bo'lsa-da, lekin bola tarbiyasi bobida muhim ahamiyatga ega. Farzandlarimiz vaqtini shunday taqsimlaylikki, toki ularning ongida "qum" va "shag'allar"ga o'rin qolmasin.

Tolibjon NIZOMOV

MILLIY LIBOS —

millat yuzi

Zaminga ildiz otgan har bir millatning o'z Vatani, ona tili, milliy qadriyatlari bor. Mana shu millatlarning milliy qadriyatlari shakllangan madaniy merosidan biri milliy libosidir. Qancha asrlar, davr-u zamonlar o'zgarmasin, ularning milliy liboslari yangi urfda sayqallansa-da, o'zligini yo'qotmaydi.

Ko'p insonlar Yevropa va G'arb davlatlari umumiy kiyinish madaniyatiga o'tgan, milliy liboslari deyarli unutilgan, bu madaniy meros faqat Sharqda asralgan, deb o'ylaydi. Lekin o'sha rivojlangan mamlakatlarda ham qadriyatlariga sodiq millat vakillari o'zlari uchun muhim bo'lgan kunlarda, bayramlarida milliy liboslarini kiyadi, ajdodlar an'alariga rioya qiladi. Avstriya davlatining Vena shahridagi mashhur oshxonalardan birida bo'lganimda, ularning asrlar davomida asrab kelinayotgan an'asiga duch keldim. Ya'ni uch yuz yildan ziyod vaqt mobaynida avloddan avlodga o'tib, faoliyat ko'rsatib kelayotgan bu oshxona qadim qadriyatlarga rioya qilar ekan. Sayyohlarning qadami uzilmaydigan yemakxonada barcha ishchi-xizmatchilar mijozlarni faqat milliy libosda qarshi olarkan. Qarangki, zamonaviy uslubda qurilmagan kamtargina bu oshxonaga tashrif buyurganlar ro'yxatidan ko'plab davlat rahbarlari va mashhur insonlar joy olganiga guvoh bo'ldim, suratlari bilan tanishdim. Xususan, mamlakatimizning birinchi Prezidenti ham. Buning siri nimada? Albatta, bu go'shada nemis millatining qadim qadriyatlari asralishida, mehmonlarga qadim milliy taomlar va ichimliklarini taqdim etishida.

Asrlar ortiga boqsangiz, insonlarning qaysi millatga mansubligi uning kiyim-boshidan bilingan. Hozirda ham bunga guvoh

bo'lishimiz mumkin. Masalan, Hindiston, Pokiston, Turkmaniston kabi bir qator davlatlarda bu qadriyatga e'tiqod qilinadi. Bizda esa bu qadriyat asosan bahor bayrami – Sharqona Yangi yilimiz Navro'zda ko'proq ko'zga tashlanadi. Adras-u atlas kiygan go'zal qizlar, oq yaktak ustidan belbog' bog'lagan, boshida qalampirusxa do'ppili yigitlar milliy liboslarimizni, an'alarimizni ko'z-ko'z qiladi.

Shuningdek, milliy liboslarimizning dunyoga bo'y ko'rsatishida mohir dizaynerlarimiz va san'atkorlarimizning o'rni katta. Dunyo miqyosidagi turli tanlovlarda ishtirok etayotgan yoshlarimiz olamga zamonaviy milliy liboslarimizda yuzlanayotganiga guvohmiz. Shu bilan birga, poytaxt va viloyatlarimizdagi ko'plab milliy taomlar tayyorlanadigan oshxonalarda xizmat qilayotgan yigit-qizlar xo'randalarni o'zligimizga xos go'zal liboslarda, qo'llari ko'ksida qarshi olmoqda. Bu dunyo mamlakatlaridan yurtimizga tashrif buyurayotgan xorijlik mehmonlarning milliy qadriyatlarimiz xususidagi qarashlariga, o'zbekona liboslarimiz bilan tanishishida katta ahamiyat kasb etadi.

Inson hamisha go'zallikka oshifta, hamisha go'zallikka intilib yashaydi. Buni har jabhada kuzatish mumkin, xususan, liboslar borasida ham. Shu sabab modalar olamidagi yangiliklar, o'zgarishlar har doim el e'tiborida turadi. Biroq qanday holda bo'lmasin, liboslar behayolikka emas, go'zallikka xizmat qilishi kerak. Ayniqsa, qiz-juvonlarimiz bunga e'tiborli bo'lsa, nur ustiga nur bo'lardi. Zamonaviy kiyimga nima yetsin, biroq haddan ziyod zamonaviylikka berilib, o'ta kalta va tor-tanqis, ochiq-sochiq liboslar kiygan yoshlar uchraydiki, ular jamiyat ahli tomonidan tanqid qilinsa qilinadiki, e'tirof topmaydi.

Milliy libos – millat yuzi, deyishadi. Asrlar davomida avloddan avlodga o'tib kelayotgan milliy liboslarimiz borki, ko'rgan odamning ko'zi qamashadi. Ammo keyingi yillarda qiz-juvonlarimiz orasida urfga aylangan xorij libosi sanalmish hijobga qanday baho berish mumkin? Ba'zida qora libosga o'ralib, yuziga qadar berkitib olgan yoshlarni ko'rib beixtiyor kayfiyatning tushib ketadi.

Eng achinarli jihati, umumta'lim maktablarida tahsil olayotgan yosh qizaloqlarning ro'molga burkanib olganiga nima deysiz? Maktabda bo'lganimda ularni darsdan bo'sh payti dugonalari bilan quvlashmashoq o'ynab, terlab-pishib yurganini ko'rib, dilim ranjidi. Qizaloqlardan birining onasidan so'radim:

– Qizingiz endigina birinchi sinf o'quvchisi ekan. Hijobga kirishiga hali juda yosh-ku, nega ro'mol o'ratdingiz?

– Men unga ro'mol o'ra demadim. Sinfidagi hamma o'rtoqlari hijobga kiribdi. Yolg'iz o'zi ajralib qolgani uchun shuni istadi...

Taassuflar bo'lsinki, ayni bilim poydevorini o'zlashtirayotgan yetti-sakkiz yashar qizaloqlarga bu yoshda hech bir dinda o'rallish buyurilmagan bo'lsa kerak. Maktablar ma'muriyati bu borada ota-onalar va o'quvchilar o'rtasida tushuntirish ishlari olib borishi zarur. Bu kelajak avlodning istiqboli bilan bog'liq kechiktirib bo'lmas dolzarb masaladir. Qizchalarini ko'r-ko'rona hijobga kirgizgan ota-onalarning bu libos haqida hech qanday ma'lumotga ega emasliklari yanada achinarli. Bilishimcha, arab davlatlarining ayollari uyalaridan tashqariga chiqayotganda chodra yopinib oladi. Hijob esa ularning xizmatkorlariga tegishli kiyim ekan.

Arab filmlaridan birida ko'rgandim, ya'ni 13-14 yashar qizlarda voyaga yetganlik belgisi ko'ringandagina, ma'lum marosim bilan ro'molga kirgizilar ekan. Film davomida o'smir yoshidagi qizlar qo'ng'iroq sochlari yoyilgan holda o'ynab-kulib yurgani, keyin ham chodraga kirishni istamagani tasvirlangan.

Boshida hamisha harir ro'mol bo'lgan, hayo va andishada benazir millatparvar shoira va go'zal notiq egasi Tursunoy Sodiqovanning bu boradagi fikri bilan tanishamiz. Opa bilan suhbat o'tkazgan jurnalist o'rtasida quyidagicha savol-javob bo'lib o'tgan:

– Hozir ko'cha-ko'yda, transportda, boshdan-oyoq hijobga o'ralgan qizlarga duch kelamiz. Kimdir ularga havas bilan, yana kimdir g'ashlik bilan, yana birov achinish bilan qarayapti. Haqqa ishongan, dilini poklagan bu qizlarni tabriklash kerakdir, balki. Biroq hali butun kelajagi oldinda turgan, ilm olish, eliga, yurtiga xizmat qilish kerak bo'lgan bu qizlar bir oz shoshilishmadimikini. Qolaversa, turonzaminning islomiy iymoni butun ayollariga hijob xos emas edi-ku!

– O'zim islomiy tarbiya tarafdoriman. Iymon, halollik, shukrona, hammaga va har doim yaxshilik qilish... Bu da'vatlarday oliylik bormi? Kishining fe'li hijobli bo'lsin. Hammaning kiyinish tarzida shunday rusum bo'lsa, boshqa gap edi. Hijobga

o'ranib olish mana bundoq ilm o'rganyapman, deb pisanda qilishday bo'lib qolmasin. Odamlarning e'tiborini tortish ham islomga zid, qolaversa, hijob kiyganga qaragan ham, qaramagan ham qaraydi, qiz bolaning o'ziga ham o'ng'aysizlik tug'iladi.

Undan ko'ra, o'zimizning go'zal milliy kiyimlarimizga yo'l ochaylik: yenglari va bo'yilari to'kis ko'ylaklar, siqma bel kamzullar, nafis ro'mollar, do'ppilar, zebigardonlar...

Hammaga o'xshayversam, goh rusga, goh inglizga, goh yoponga taqlid qilaversam, otim betayin bo'lmaydimi, singlim! Mening birinchi qarzim va farzim – zotimga, avlodimga, millatimga o'xshab turishimdir!

Ulug' ustoz bu borada na'qadar haq. Liboslar millat ma'naviyatining ko'zgusidir. Millatimizning birgina qalampirusxa do'ppisi-yu atlas matosi dunyoning qaysi burchida bo'lmasin, uning o'zbek ekanligini anglatib turadi. Darhaqiqat, har bir millatning ajdodlaridan meros bo'lib kelgan o'ziga xos kiyinish san'ati, urf va uslubi bor. Ammo davr va zamonlar bir joyda turmagani, evrilishlarga yuz tutgani kabi liboslarning urflari ham o'zgarib turadi. Bu bugungi kun bilan, zamon talabi bilan uzviy bog'liq, shubhasiz. Shunday ekan, o'zbekona milliy liboslarimizni zamonga moslab kiyganimizga nima yetsin?!

Bu borada millatning yana bir dilbar va dono farzandi Jamila Shermuhammedovanning milliy liboslarimizga sadoqati borasida to'xtalishni istardim. Falsafa fanlar doktori, professor Jamila Toshpo'latovnnani tadbirlar va uchrashuvlarda hamisha atlas va adras liboslarda ko'rganman. Zamonaviy kiyimlarining hech bo'lmaganda, qaysi bir joyida, yoqasi yoki yengida, yoxud bo'ynilarida adras sharf bo'ladi. Dunyoning o'ttizdan ziyod davlatida bo'lgan ulug' olim o'z o'rmda milliy liboslarimizni ham jahonga ko'z-ko'z qilib kelayotgan vatanparvar fidoyilardan.

Har bir sohada bo'lgani kabi dizayner va chevarlarimiz milliy liboslarning yangi urflarini yaratish ustida tinmay izlanishlar olib bormoqda va bu boradagi yangi loyihalarini – tayyor liboslarini elimizga, jahonga namoyish etmoqda. Tanlovlarda yuqori e'tiroflarga sazovor bo'lmoqda. Bu tahsinga loyiq, albatta. Ammo o'ylaymanki, ularning oldida turgan asosiy vazifa o'zligimizga xos atlas, adras, beqasam kabi matolardan o'quvchilar, talabalar va ishchi-xizmatchilar uchun zamonaviy liboslar yaratishdir. Balki shundagina milliy liboslarimiz ko'rgazmalar va bayramlardagina kiyiladigan mavsumiy kiyim-bosh emas, millatimizning yuzi – faxri bo'lib qoladi.

Zulfiya YUNUSOVA,
“Vatanparvar”

UMR MANZARALARI

HAZRATI BASHIR POYIDA

...G'arq pishgan
o'rikni shox
o'zida ortiq
ushlab tura
olmadi. O'rik
yerga tushdi.
Ezildi. Oltindek
ranglaridan
asar qolmadi.
Chiriy boshladi.
Allaqayerdan
qurt-qumursqalar
yetib keldi.
Yana bir hayot
boshlandi.
Mitti lichinkalar
g'ujg'on o'ynay
boshladi,
chivinlar uchib
chiqdi. Ilma-
teshik bo'ldi.
Mag'zi butun edi.
Qattiq qobig'i
uni asradi. Kuz
uni chirigan
barg-xazonlar va
tuproqqa beladi.
Qish ichi yer
bag'riga qanday
singib ketganini
sezmedi. So'ng
yer ostida
qandaydir
bezovtalik
boshlandi.
Mag'izga qobiq
torlik qildi. U
qobiqni qoq
ikkiga yorib,
yorug'likka,
tashqariga, yer
yuziga intildi.
Yana bir hayot
boshlandi...

BAYRAMDAN KEYIN

Jumagul dugonam erining xizmati tufayli oilasi bilan boshqa shaharga ko'chib ketdi. Bir-birimizga juda o'rganib qolgan ekanmiz. Kunda-kunora qo'ng'iroqlashamiz. Tug'ilgan kuni bahona diyorlashadigan bo'ldik. Bir kun avval bolamni olib, yo'lga chiqdim. Ta'til, vaqtim bemalol.

Uy-joylari keng-mo'lgina, kichik bog'chasi, hovuzi, har tomonga taralgan ishkomi odamni havasini keltiradi. Kichkina bolasi bilan, yaqinlaridan uzoqda zerikib qolgani uchun yana bir-ikki kun qolishimni so'rayverganiga qiyolmadim. Tushlikda birgalashib chuchvara tugdik.

– Qo'shni Buvsara aya yotib qolgan, eri qaraydi, ovqat olib chiqib, oldida bir pas gaplashib o'tiramiz, savob bo'ladi, – dedi dugonam.

– Kelin yo qizlari yo'qmi? – so'radim. – Eri qarasa, qiyin ekan-da, erkak odam osh-ovqat, kir-chirni qanday eplaydi?

– Qizi yo'q, menimcha, so'ramaganman. Ozgina yordamim ham minnatdek tuyulmasin, dedim. Ammo o'g'illari bor emish, poytaxtda yashar ekan.

– Yotib qolgan keksalarga qiyin, – dedim yuragim achishib.

Qo'shning hovlisi ham kattagina ekan. Qarovsizligidan bir g'arib ko'rindi ko'zimga. Kampir yotgan uyning havosi ham bo'g'iq, oynalar ko'pdan beri ochilmagandek. Deraza oynalarini ochib yuborgim keldi, ammo keksa odamlar, ko'ngliga og'ir botar, deb o'yladim. Ikkisi ham bizni ko'rib quvonib ketdi. Qariya ovqatni maqtab-maqtab yedi. Bolalar darrov zerikdi, injiqlana boshlashdi.

– Aya, kiyimlaringizni chayib beraman, egningizdagini almashtirib olsam maylimi? – dugonamning savoliga kampir bosh iring'ab qo'ydi. Ammo ko'zlari jiqqa yoshga to'ldi.

– Jumagul, siz bolalarni uyga olib chiqing, men bularni yumushlariga qarashvoraman, – dedim dugonamga.

– Kichkinangizni emgisi kelyapti, boravering, keyin chiqib kirlarga qarashvorasiz.

Dugonam bolalarni olib chiqib ketdi. Birinchi ishni onaxonni yuvintirib qo'yishdan boshladim. Arang ko'ndi. Yuvintirib, aravachasiga o'tqizdirib, to'shaklarini to'g'rilab berdim. Qariya minnatdor bo'lib, aylanib-o'rgilar, tinimsiz duo qilardi. Bir soatda hammayoqni chinni-chiroqdek qilib qo'ydim. Chol choy damlab keldi. Qo'yarda-qo'ymay choy ichishga majbur qildi.

– Mevali choy, har xil giyohlar ham solganman, bir ichib ko'ring, qizim, – deb qariya choy uzatdi.

Choy chindan ham xushbo'y ekan. Uy sohiblari meni alqagani sari xijolat bo'la boshladim. Bular oddiy uy yumushlari edi. Charchaganim yo'q. Yana shuncha ish bo'lsa ham o'ynab-kulib bajara olardim. Piyolani qo'ygan joyimda dasturxon tagida nimadir borga o'xshadi. Buklangan qog'ozmikan? Chol kuzatib turgan ekan, piyolani surib qo'ydi-da, dasturxonni ko'tarib tagidan uch-to'rtta rasmni oldi. “O'g'illarim”, dedi qandaydir hasratli ovozda.

Qo'lidan rasmlarni oldim. Rasmdagi juftlikni ko'rib, qotib qoldim. “Katta o'g'lim... davlat odami, hech bo'sh vaqti yo'q”, dedi qariya rasmga uzoqroq qarab qolganimga. Nima deyishni bilmasdim. Ikki oy muqaddam bayram tantanalarida o'g'il-qizi bilan ko'rganim – baxtiyor juftlik. Intervyu olgan edim. Ta'tilda oilaviy sayohatlarga chiqishlarini biri olib, biri qo'yib, to'lib-toshib gapirgan edilar. Nahotki... nahotki dunyo bo'yab qilingan safarlarning atigi bir kunini ota-onaga bag'ishlash qiyin? Rasmlarni mayda-mayda qilib, yirtib tashlagim keldi. Haqqim yo'q. Rasmdagi yomonlar shu ikki g'arib keksaning yaxshilari edi. Rasmlar – sog'inch, armon, ginalar, intizorlik edi.

Jumagulning uyiga sudralgandek kirib bordim.

– Nima bo'ldi, rangingiz oqarib ketibdi, mazangiz bo'lmayaptimi? – dugonam tinimsiz savollar bilan qo'limdan tutdi.

– Charchadim... Juda qattiq charchadim...

Zohida zinalardan tushgunicha charchab qoldi. Bahaybat yong'oq tagidagi o'rindiqqa harsillab o'tirar ekan, hozirgina tushib kelgani zinalarga boqdi. Ancha tik va uzoqqa cho'zilgan ekan-da. Qizi avvalroq tushib, buloqdan suv olib kelaman, degandi. Yoshlik qanday yaxshi, bolasi bilan zinalardan sakrab-sakrab chiqib tushishdi. Nabirasi qo'lidan tortqilab yordamlashmoqchi bo'lganini eslab, jilmaydi.

Ziyoratchilar ketma-ket oqib kelardi. Hamma yuqoriga intiladi. Chillaxona, ming yillik archa, xilxona tepada. Zina

oldida o'yimalashayotgan oila e'tiborini tortdi. Oralarida keksa ayol bor ekan. Chug'urlashib turib, ular ham tepaga qarab o'rashdi. Pastda kampir bilan o'g'li qoldi. Kampirning tepaga chiqqisi yo'q, aslida chiqqisi bor-u, o'ziga ishonolmayapti. Chunki oyog'ini zinaga qo'yimoqchi bo'ldi-yu, oyog'i yetmadi. Keksayganingdan keyin ahvol shu-da, bola kabi zinalardan chiqolmay, o'rmalab qolasan. Yigit ham qaysargina ekan, onasining oyoqlari tagiga kelib, unga orqasini tutdi, orqasiga opichib oldi. Va zinalardan chaqqonlik bilan ko'tarila boshladi.

Zohida ularni kuzata turib, ko'zlariga yosh quyilib kelganini sezmay qoldi. Suv olib kelgan qizi onasining ahvolini ko'rib, qo'rqib ketdi.

– Oyijon, birov xafa qildimi, nega yig'layapsiz? – deb Zohidaning yuzini yuvayotgan ko'zyoshlarini nozik barmoqlari bilan sidirdi.

Onasi yoshli ko'zlari bilan tog' tepasiga qarab ketgan tik zinalardan onasini opichib ketayotgan yigitga ishora qildi. Entikib, ro'molining uchini ko'zlariga bosdi.

– Mening onam ham o'g'illar tug'gan edi... azob bilan, ikki dunyo o'rtasida turib tug'ganlarini gapirsa, ular eshitishni ham xohlashmasdi, – yig'i aralash so'zlardi ayol, ko'zlari esa tepada, onasini opichib chiqayotgan yigitda edi. – Mening onam ham o'g'illar tug'gan edi... Yorug' dunyodagi so'nggi kunlari qorong'ilik ichida kechdi, ko'r bo'lib qolgan edi... O'g'illari opichmoq u yoqda tursin, qo'lidan tutib bir qadam yetaklashmadi... Esiz onam, onam-a... Sen ham o'g'illar tug'gan eding...

“Alpomish”dan shu hikmatni yaxshi ko'raman: “Dam bu damdir, O'zga damni dam dema”. Azizlar, yoz eng go'zal, quvnoq fasl. Ta'tillar fasli. Muhtasham va muazzam shaharlar, maftunkor tabiat quchog'iga sayr-u sayohatga otlangan kezlar keksa ota-onangizni ham unutmang! Ular sizga intiq o'tiradilar. Albatta, taklifingizni darrov qabul qilishmaydi, ammo bu degani ular sayr-u sayohatni istamaydi, degani emas. Ular siz uchun juda ko'p narsalardan voz kechgan. Siz ozgina e'tibor va mehringizni darig' tutmang!

Inobat NODIRSHOH

UYINGIZDAGI KUTUBXONA eng katta boylik

“Yoshlar kitob o‘qimaydi” degan gap bugungi kunda hech kim uchun yangilik emas. “O‘qib, shahar olib berarmiding?” deb fikrlaydiganlar ham bor oramizda. Soatlab vaqtini kutubxonada o‘tkazgan, chet el adiblarining asarlaridan tortib, o‘zimizning yuzlab kitoblarimizni o‘qib chiqqan kitobsevar katalakdek uyda yashasa-yu, umrida bir bet kitob o‘qimagan qo‘shnisi dang‘illama uylar qursa, yillab kitob titkilagan olim poyi-piyoda ishga borib kelsa-yu, maktabni zo‘rg‘a tugatgan sinfdoshi so‘nggi rusumdagi mashinada ko‘cha changitib o‘tib ketsa... kitob shahar olib berolmasligini isbotlagandek go‘yo...

Mana shunday paytda ko‘pchilik kitob o‘qimasak ham kunimiz o‘tyapti-ku, deyishadi. Aslida-chi? Hayot mezonini nima belgilaydi? Ma‘naviy boylikmi yoki moddiy boylikmi? Bu dunyoda ko‘p kitob o‘qigan odam ham yashab o‘tishi... va umrida bitta kitob o‘qimagan odam ham yashab o‘tishi mumkin. Demoqchimanki, kitobsiz ham hayot davom etaveradi, lekin kitob o‘qimagan odam hech narsa bilan izohlanmaydigan quvonch – dunyoni qalb ko‘zi bilan ko‘rishdan mahrum bo‘lib qoladi.

Xo‘sh, qalbimizni qanday tarbiyalayapmiz, tafakkurimizni nima bilan boyityapmiz? Nima bilan to‘ldirsa bo‘ladi – ko‘nglimizni? Javobi yana o‘sha kitob... kitobga murojaat qilish.

Mashhur pedagog V. Suxomlinskiyning bir gapi bor: “Kitob – bu qudratli qurol. U bo‘lmaganida, men soqov va duduq bo‘lib qolar edim... Kitob mutolaasi bilan o‘tgan hayot – ixlos bilan puxta dars tayyorlash degani emas. Bola maktabni a‘lo baholar bilan tamomlashi mumkin-u, lekin intellektual hayot nimaligini, yuksak insoniy quvonch – o‘qish va fikr yuritish quvonchi nimaligini mutlaqo bilmasligi ham mumkin. Kitob mutolaasi bilan o‘tgan hayot fikrlar go‘zalligi bilan oshno bo‘lish, madaniy boylikdan huzur qilish, o‘z-o‘zini yuqori ko‘tarishdir”.

Bolalar kitobdan uzoqlashib ketyapti, deb jar solyapmiz. Bu hatto texnikaga mukkasidan ketgan, eng taraqqiy etgan G‘arb mamlakatlarini ham tashvishga solmoqda. Texnika mo‘jizalarining domiga tushib qolish yosh avlodning qalbini mayib-majruh qilib qo‘ymayaptimi? Albatta, texnika asrida farzandlarimiz telefon, kompyuterdan foydalana olishi, ularni mukammal o‘rganishiga qarshi emasmiz. Muhimi, bolaga undan qanday to‘g‘ri foydalana olishni tushuntirishdadir. Aslida kompyuter bilan kitobni tenglashtirib yoki taqqoslab ham bo‘lmaydi. Axir har birining o‘z o‘rni bor. Soatlab telefonda gaplashasiz, sutkalab televizorning oldidan jilmaysiz, haftalab kompyuterda o‘yin o‘ynaysiz, lekin barcha-barchasi o‘sha kuniyoq yodingizdan chiqib ketadi. Bir oyda atigi bittagina kitob o‘qidingiz yoki hu, necha yillar oldin qiziq bir asarni mutolaa qilgansiz... ammo undan olgan taassurotlaringizni unutolganingiz yo‘q. Haliyam kitob qahramonlarini eslaysiz. Birovning yaxshi yoki salbiy xislatlarini qaysidir asaringizda o‘qigan qahramonnikiga o‘xshatasiz.

E. Xeminguey kitob haqida bunday yozadi: “Barcha yaxshi kitoblar bir jihati bilan o‘xshash bo‘ladi. O‘qib tugatayotganingiz sari ro‘y berayotgan voqealar: yaxshilik yoki yomonlikmi, hayajon, g‘amginlik va afsus nadomatlarimi, odamlar va joylarmi, hatto ob-havo qandayligigacha, shularning bari sizda yuz bergandek tuyulaveradi va bular bir umrga ko‘nglingizga o‘rnashib qoladi”.

Kitobning ana shunday sehrli kuchi haqida boshqa buyuk daholar ham xo‘p va ko‘p yozishgan. Biroq negadir, bolalarimiz kitobdan ancha uzoqlashib ketgandek, nazarimda. Ota-onalarga “Bolangizga nega kitob olib bermay qo‘ydingiz?” deb savol bersangiz: “Kitoblar judayam qimmat” yoki “Yaxshi asarlar yo‘q”, degan javobni eshitasiz. Aslida-chi? Bu bir bahona xolos. Chunki kitobdan o‘n marta

qimmat turadigan telefonning qimmatligiga ham, yaxshi-yomonligiga ham qaramaymiz. Bolaning kitob o‘qimasligi uyat emas, ammo telefoni bo‘lmasligi uyat sanaladi. Biror darsligini vaqtida topib berolmasak bola o‘ksimaydi, lekin telefon olib bermasak, u o‘ksib qoladi. Xo‘sh, biz qayerda yutyapmiz-u, qayerda yutqazyapmiz? Bolalarimizga kitob o‘miga qimmatbaho telefon olib berish bilan biz zamonaviy oila ekanimizni isbotlaymizmi?

Xonalari ko‘p, kutubxonasi yo‘q uylar bugungi kun uchun yangilik emas. Hozir yaxshi mehnat qilgan odam katta-katta imoratlar solyapti. Bu yaxshi-da. Yaqinda ana shunday dang‘illama imorat solgan qarindoshimizning uy to‘yiga bordik.

Ohho, uyning loyihasini, jihozlarini ko‘rib, og‘zingiz ochiladi. Tanishim hamma xonalarga bir-bir boshladi. “Mana bu mehmonxona, bu oshxona, yotoqxona, bolalar xonasi, yana mehmonxona...” Adashib ketdim. Ba‘zi xonalarda ikkitadan kompyuter, bahaybat televizorni ko‘rib, aqlingiz shoshadi... Ammo negadir bu uyni ko‘rib, zavqlan olmadim, zavq ololmadim... Chunki... chunki uyda birortayam kitob ko‘rmadim, biror xonasini kutubxona qilib qo‘ymaganiga zil ketdim.

Bir oilani bilaman. Katalakday uyda yashaydi... lekin kutubxonasi bor, yana hech qayerda topilmaydigan nodir kitoblariyam bor. Oila boshliqlari ota-ona oddiy ishchi bo‘lishgan.

– Onam bechora bu kitoblarni yonimizdagi qog‘oz chiqindilarini qabul qilib oladigan shoxobchadan sotib olib yig‘gan, deydi suhbatlarning birida kitobsevar tanishim. – Bizlar o‘qiyolmadik, mana shu kitoblarni o‘qib, o‘rganib, olim bo‘linglar derdi onajonim!..

Rostdan ham, oiladagi to‘rt nafar farzand ham o‘qimishli, olimga tenglashgulik. Biri faylasuf, biri tarixchi, biri jurnalist, yana biri filolog. Oila jamuljam bo‘lganida ular bilan suhbatlashsangiz, ehhe, bahslashib, hangoma qilib to‘ymaysiz. Hayotning iker-chikiri, mayda-chuyda tashvishlaridan uzoqlashasiz.

– Bola kitobga mehr qo‘yishi uchun “O‘qi!” degan gapning o‘zi kamlik qiladi, nazarimda, – deydi ushbu oilaning tarixchisi – buning uchun, avvalambor, kichkina kutubxonangiz bo‘lishi kerak. Bolaga yoshligidan ertak aytib berish kerak, toki bola xat tanigach ertak “xumori” tutib, o‘zi kitob titkilay boshlasin. Keyin yana u bilan birga kitob o‘qish, muhokama qilish, qanday o‘qish kerakligini maslahat berish kerak. Zero kitob dunyosiga endigina qadam qo‘yayotgan kitobxon qo‘liga saviyasi past, zerikarli kitob tushib qolsa, unga mehri uyg‘onmasdanoq so‘nib qolmasin...

Ha, odamlarni yaxshilikka, ezgulikka undovchi yaxshi kitoblar chegara bilmaydi, dedik.

Barkamol avlodni voyaga yetkazmoq, qalbni tarbiyalamoq uchun ularni kitob bilan oshno qilishimiz, kitobni mayoq kabi qo‘llariga tutqazmog‘imiz kerak. Qalb tarbiyasini esa biz kattalar o‘zimizdan, shu bugundan boshlashimiz shart. Uyga, farzandlarimiz oldiga kitob bilan kirib borishimiz esa ularni kitob olamiga qaytarishi shak-shubhasiz.

Barno SULTONOVA,
jurnalist

ENERGETIK ICHIMLIKLAR O'LIMGA YETAKLAYDI

E'tibor berayotgan bo'lsangiz, yaqin yillardan buyon aholi orasida energetik ichimliklarni iste'mol qilish odat tusiga kirdi. Katta yoshdagi insonlar, balki, bu ichimlik nimaligini yaxshi bilmas. Lekin yoshlarimizning aksariyati allaqachon qaram bo'lib ulgurgan. Afsuski, ular ko'p miqdorda kofein va shakarining kombinatsiyasi turli tizimlar va organlarning faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishini bilmaydi (*energetik ichimliklar tarkibida 150 milligrammdan ortiq miqdorda kofein, taurin va inson organizmining hayotiy faoliyatini o'zgartiruvchi boshqa tarkibiy qismlar mavjud*). Bu boradagi tadqiqotlar ko'plab xorijiy davlatlarda o'tkazilgan.

Masalan, 2014-yilda Avstraliyaning Deakin universitetida tarkibida ko'p miqdorda kofein moddasi bo'lgan energetik ichimliklarni iste'mol qilish, uning bolalar va o'smirlar salomatligiga salbiy ta'siri masalalarini dunyo miqyosida o'rganishga bag'ishlangan birinchi xalqaro konferensiya tashkil etilgan. Unda ishtirok etgan olimlar, sog'liqni saqlash sohasi vakillari va voyaga yetmaganlar bilan ishlash bo'yicha mas'ul xodimlar shunday xulosa bergan: **energetik ichimliklarni doimiy ravishda iste'mol qilish voyaga yetmaganlarda yurak xurujlari, vahima,**

ko'rish qobiliyatining susayishi va aqliy nuqsonlar yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Achinarlisi, energetik ichimliklarga o'rganib qolish natijasida o'smirlar kelgusida ko'plab asab kasalliklariga chalinishi mumkin. Chunki bunday ichimliklar insonda qo'rquv (*stress*) holatlarini keltirib chiqaradi. Ba'zi shifokorlarning fikricha, bu ichimlik hatto bepushtlikka olib kelishi mumkin.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti o'smirlar va bolalar uchun hafta mobaynida kofein iste'molini 60 milligrammdan oshirmaslik zarurligini tavsiya qilgan. Bitta energetik ichimlik tarkibida o'rta 30 milligramm kofein mavjudligi inobatga olinsa, uning qanchalik zararli ekan ma'lum bo'ladi.

Cheklovlar bor, lekin...

Energetik ichimliklarni sotish bo'yicha dunyoning ko'plab davlatlarida qonuniy cheklovlar belgilangan. Masalan, aksariyat mamlakatlarda 18 yoshga to'lmagan shaxslarga bu kabi ichimliklarni sotish cheklangan bo'lsa, Daniya, Turkiya, Norvegiya, Islandiya kabi davlatlarda va AQShning ayrim shtatlarida energetik ichimliklar sotuvi butunlay taqiqlangan.

Mamlakatimizda ham bu borada bir qator qonuniy tartiblar belgilangan. Xususan, energetik ichimliklar reklamasida ichimliklarni ichish jarayonini namoyish etish man qilingan bo'lib, reklama iste'molchilarning ijtimoiy va sportga oid muvaffaqiyatga erishishi yoki jismoniy hamda ruhiy holati yaxshilanishi uchun muhim ahamiyatga ega, degan taassurotni yuzaga keltirmasligi kerak. Mazkur qonun talablarini buzish javobgarlikka sabab bo'ladi.

Lekin, afsuski, bironta mamlakatda uning iste'mol qilinishi butkul taqiqlangan emas. Mutaxassislar o'rgangan ma'lumotlarga ko'ra, **energetik ichimliklarni iste'mol qilish bozori yiliga 13-15 foizga kengayib bormoqda. Asosiy iste'molchilar 18-35 yoshdagilardir.** Agar bu ichimlikni asosan yoshlar iste'mol qilayotgani hisobga olinsa, bizda uning ehtimoliy iste'molchilari aholining 64 foizini (30 yoshgacha bo'lganlar) tashkil etishi mumkin.

Zararli bo'lsa, nima uchun ommalashyapti?

Xo'sh, energetik ichimliklar zararli ekan, unda nima uchun ommalashyapti? Sizda shunday savol tug'ilishi tabiiy. Mazkur ichimliklar tarkibidagi kofein psixostimulyator modda bo'lib, u insonga vaqtinchalik tetiklik hissini beradi, charchash holatini yengillashtiradi va aqliy faoliyatni kuchaytiradi. Energetik ichimliklar tarkibida tetiklantiruvchi moddalar sabab ba'zi insonlarda "faqat shuni ichsamgina, kun davomida o'zimni tetik his qilaman", degan fikr paydo bo'lgan. Shu bois ular bu ichimlikni ko'p miqdorda ichishga odatlangan, ya'ni ular allaqachon energetikka nisbatan doimiy qaramlik kelib chiqqan. Ammo ular ma'lum bir vaqtdan so'ng inson organizmida charchoq battar kuchayishi, bosh og'rig'i paydo bo'lib, aqliy va jismoniy faoliyati susayishiga e'tibor bermaydi. Tez-tez va surunkali iste'mol qiluvchilarda keyinchalik bo'g'im og'riqlari yuzaga keladi.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, 18 yoshga to'lmagan bolalar va o'smirlar, homilador va emizikli ayollar, yurak-qon tomir kasalliklari va qandli diabetga chalingan bemorlarga energetik ichimliklarni ichish taqiqlanadi. Bunday ichimliklarni ko'p iste'mol qilish inson tanasidagi hujayra va to'qimalarga jiddiy zarar yetkazib, jigar, qandli diabet, saraton, yurak-qon tomir kasalliklarini keltirib chiqaradi.

Unutmang, bu ichimlik chanqoqbosdi emas!

Oramizda shunday insonlar borki, suvsasa, energetik ichimlik ichadi. Ya'ni uni chanqoqbosdi deb biladi. Aslida ham shundaymi? Yo'q, mutlaqo unday emas! Inson chanqaganda faqat suv ichishi kerak. Mutaxassislarining ma'lumotlariga ko'ra, yoshi katta insonlarda tananing 60-70, bolalarda 80-90 foiz qismi suvdan iborat bo'lib, inson hujayralaridagi barcha jarayonlar suv orqali amalga oshadi. Shu bois organizm qancha suv talab qilayotgan bo'lsa, shuncha miqdorda suv ichish zarur. Suv gazlanmagan, turli moddalar qo'shilmagan bo'lishi lozim.

Quyida energetik ichimliklarning inson salomatligiga bo'lgan salbiy ta'siri xususida batafsil ma'lumot beramiz.

Semirishga olib keladi

Energetik ichimliklar shakarga boy bo'lgani sababli ortiqcha iste'mol qilish semirish va 2-toifadagi diabet xavfini oshiradi.

Xuddi shu sababga ko'ra, tetiklantiruvchi ichimliklar ingichka ichakdagi foydali bakteriyalarning xilma-xilligini kamaytirishi mumkin, bu ham vazn ortishi va metabolik sindromning rivojlanishi bilan xarakterlanadi.

Jigarga zarar yetkazadi

Me'yordagi energetik ichimliklar jigarga zarar keltirmaydi, lekin agar haddan tashqari oshirib yuborilsa yoki spirtli ichimlik qo'shilsa, tananing asosiy filtri bardosh bera olmasligi mumkin.

Suvsizlanishga olib keladi va buyraklarga zarar yetkazadi

Energetik ichimliklar ko'pincha sport musobaqalarida ishlatiladi, chunki kofein sportchilarning ish faoliyatini yaxshilashi mumkin. Shu bilan birga, siydik va natriy miqdorini oshiradi, bu suvsizlanish va elektrolitlar yetishmovchiligiga olib kelishi mumkin.

Shuning uchun uzoq vaqt davomida jismoniy faollik paytida, ayniqsa issiq sharoitda energetik ichimliklar ichmaslik kerak.

Tish emalini yemiradi

Yuqori kislotalilik va energetik ichimliklar tarkibidagi ko'p miqdordagi shakar tufayli tish emaliga yomon ta'sir qiladi.

Amerikalik o'smirlar ishtirok etgan ikkita tadqiqot eroziya va tishlarning parchalanishi shakarli ichimliklar, shu jumladan energetik ichimliklar miqdori bilan bevosita bog'liqligini tasdiqladi.

Shunday ekan, hayotni mudom tabiiy qabul qilish lozim. Sun'iy narsalar esa har doim vaqtinchalik bo'ladi. Buni yuqorida keltirgan ma'lumotlarimizdan ham angladingiz degan umiddamiz.

G. XODJAMURATOVA
tayyorladi.

Yurak faoliyatini buzadi

Darhaqiqat, bu ichimlik yurak faoliyatini izdan chiqaradi. Energetikdagi kofein va boshqa stimulyatorlar yurak tezligi va qon bosimini oshiradi. Eng dahshatlisi, bunday ichimliklarni haddan tashqari iste'mol qilish aritmiya va hatto yurak to'xtab qolishiga sabab bo'lishi mumkin.

Tetiklantiruvchi ichimliklar hatto yoshlarga ham zarar yetkazishi mumkin. Masalan, olimlar olib borgan tadqiqotlarga ko'ra, 14 va 16 yoshli ikki sog'lom yigitda fibrillyatsiya holati kuzatilgan.

O'tkir holatlardan tashqari energetik ichimliklar muntazam iste'mol qilinganda ham yurakka zarar yetkazishi mumkin. Olimlar tetiklantiruvchi ichimliklarni iste'mol qilish qon tomirlari endotelial funksiyasini kamaytirishi va trombositlar agregatsiyasini rag'batlantirishi mumkinligini aniqladi. Uzoq muddat ichilsa, qonda tromb paydo bo'lish xavfini oshiradi.

Asab tizimiga salbiy ta'sir qiladi

Qisqa vaqt ichida bir nechta energetik ichimliklar ichish zaharlanishga olib kelishi mumkin. Uning alomatlari orasida tashvish, uyqusizlik, taxikardiya, ovqat hazm qilish jarayonining buzilishi, titroq, mushaklar tortishishi va bezovtalik kuzatiladi. Kofeinning yuqori dozalarida surunkali bosh og'rig'iga sabab bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, **energetik ichimliklar tarkibida mavjud bo'lgan kofein, taurin va guarana birikmasi miya uchun toksik bo'lishi va asab hujayralarini buzishi mumkin.**

Energetik ichimliklar ayniqsa o'smirlar uchun xavflidir. Bir tadqiqot 15-16 yoshdagi o'smirlarda kofein iste'mol qilish va xatti-harakatlarning buzilishi o'rtasida to'g'ridan to'g'ri bog'liqlik borligini ko'rsatgan.

Harbiy xizmatchilarning bir xil libosda buyruqlarga soʻzsiz itoat qilgan holda shaxdam qadam tashlab yurishlari bir qarashda sovuqqon inson sifatida taassurot qoldiradi. Ammo suhbatlashib qolsangiz, fikringiz butkil oʻzgaradi.

Bugungi suhbatdoshimiz harbiy sportchi sifatida Qurolli Kuchlar oʻrtasida qoʻljangi sport turi boʻyicha +90 kilogramm vazn toifasida chempionlikni qoʻlga kiritgan Mudofaa vazirligi harbiy xizmatchisi III darajali serjant Oʻtkirbek Karimovdir. U bir necha sport turi boʻyicha sport ustaligiga loyiq koʻrilgan. Faoliyati davomida katta-kichik musobaqalarda yuzdan ortiq jang oʻtkazgan qahramonimiz ikki marta magʻlubiyat alamini ham tatib koʻrgan ekan. Oʻtkirbek bilan hayotga boʻlgan qarashlari, ichki kechinmalari va kelajak rejalari haqida suhbatlashdik.

Bolalik

– Andijon viloyatida tugʻilib voyaga yetdim. Akalarim sport bilan muntazam shugʻullangani bois menda ham sportga boʻlgan ishtiyoq baland edi. Uyimiz yonginasida Mudofaa vazirligiga qarashli harbiy qism joylashgan. Tabiiyki, harbiy xizmatchilarni har kuni koʻrardik. Barcha bolalar qatori

“ISHONCHNI yoʻqotishdan qoʻrqaman”

men ham ularga havas bilan qarardim. Ularning koʻchada yurishi, harbiycha salomlashishi doim eʼtiborimni tortib kelgan. Oʻrta maktabni tugatgach, sport kollejiga oʻqishga kirib, sportning erkin kurash turi boʻyicha mashgʻulotlarga qatnay boshladim. Kollejimiz oʻquvchilari bilan harbiy xizmatchilar oʻrtasida tez-tez musobaqalar oʻtkazilardi. Bunday musobaqalar har ikki tomonga ham foydali boʻlib, tajribamiz oshib borardi. Xullas, harbiylikka boʻlgan intilishim harbiy sportchi boʻlishimga sabab boʻldi.

Harbiy xizmat

– Oʻrgangan koʻngil oʻrtansa, qoʻymas, deganlaridek, muddatli harbiy xizmatda ham hokim kubogi uchun, harbiy qism komandiri, qoʻmondon va mudofaa vazirining sovrini uchun oʻtkazilgan musobaqalarda tosh koʻtarish va armrestling boʻyicha yuqori oʻrinlarni olib yurdim. Armiyada harbiy xizmatchilar uchun yaratilgan sharoit hamda imkoniyatlarni koʻrib, kontrakt boʻyicha harbiy xizmatchi boʻlib qolishga qaror qildim. Yaratilgan sharoit deganda mashgʻulot oʻtkazilishi uchun kerakli boʻlgan sport anjomlaridan iborat zallarning oʻzi kifoya emas. Rahbariyat tomonidan imkoniyatlar ham yaratilgan boʻlishi kerak. Bizda esa har ikkisi ham bor. Shuning uchun tinimsiz mashgʻulotlar, murabbiylarning koʻrsatmasiga qatʼiy rioya hamda sogʻlom turmush tarziga amal qilgan holda samarali natija koʻrsatishga intilardik.

Jarohatlar

– Sportning deyarli barcha turida jarohat olish xavfi katta. Faoliyatim davomida erkin kurash, tosh koʻtarish, armrestling, boks, regbi va qoʻljangi bilan muntazam shugʻullanib kelaman. Musobaqaga tayyorgarlik koʻrish jarayonida jarohat olish ehtimoli bor. Bunday holat albatta ehtiyotsizlik oqibatida boʻlishi ham mumkin. Ammo koʻp holatlarda kuchli charchoqdan, ortiqcha yuklamadan va muvozanatni

ushlay bilmaslikdan boʻladi. Gohida katta sport musobaqasiga saralash jarayonlari boʻlayotganda olingan jarohat juda alamli boʻladi. 2022-yili Qurolli Kuchlar kuch tuzilmalari oʻrtasida boʻlib oʻtgan qoʻljangi boʻyicha chempionatda birinchi oʻrinni qoʻlgan kiritdim. Bu juda quvonchli lahzalar edi. Keyingi bosqich jahon chempionligi edi. Shunday katta va nufuzli musobaqaga saralash jarayonlarida oyogʻimning tizza qismidan olgan jarohatim imkoniyatimni cheklab qoʻydi. Bu juda alamli holat. Chunki har bir sportchi yurtining bayrogʻi jahon arenalarida yuqoriga koʻtarilishiga sababchi boʻlishni, madhiyasi jarang sochishini chin yurakdan xohlaydi. Men ham aynan shu lahzalarni xohlagan edim...

Armiya oʻyinlari

– Men avvalo harbiy sportchi boʻlganim bois harbiylar oʻrtasida oʻtkaziladigan har qanday musobaqada qatnashish va unda yuqori oʻrinlarni egallashga harakat qilaman. Qolaversa, nufuzli musobaqalarda jamoaviy tarzda ishtirok etib, birinchi oʻrinni zabt etish oʻzimizga, yurtimiz armiyasiga boʻlgan ishonchni yana bir bor kuchaytiradi. 2021-yili Belarus Respublikasida boʻlib oʻtgan Xalqaro armiya oʻyinlarining “Qutb yulduzi” yoʻnalishida ishtirok etib, eng oliy sovrinni qoʻlga kiritganimiz ham bizdagi ana shunday ishonchning ortishiga sabab boʻldi. Aslida, sportda jamoaviy ishtirok etish bir tomondan qiyin, qaysidir tomondan osondek. Yakkakurash bahslarida inson oʻzi uchun javob beradi. Ammo jamoaviy ishtirokda bir kishi hamma uchun, hamma bir kishi uchun harakat qilishi lozim. Butun bir jamoa bitta mexanizm singari bir-birini tushunib harakatlanmasa, natijaga erishish mushkul. 2017-yili regbi boʻyicha Oʻzbekiston chempionligini qoʻlga kiritganimizda ham jamoa bilan ishlash yakka tartibda harakatlanishga nisbatan qiyinroq ekanini anglaganman.

Harbiy xizmatchilar oʻrtasida boʻlib oʻtayotgan qanchadan qancha

musobaqalarda ishtirok etganman. Xulosa oʻrnida shuni ayta olamanki, intizom hamda vatanparvarlikda bizning harbiylarga yetadigani yoʻq.

Motivatsiya

– Sportchi boʻladimi yoki harbiy xizmatchi, avvalambor barchamiz insonmiz. Insonda ruhiy holat doim ham barqaror boʻlavermaydi. Menda ham tushkun holatlar boʻlib turadi. Shunday kezlarda ota-onamning mendan koʻngli toʻqligi va kelajagimga boʻlgan ishonchidan dalda olaman. Ular yaxshi hayot kechirishlari uchun imkon qadar sharoit yaratib bera olayotganim juda katta motivatsiya beradi. Ota-onam yanada koʻprogʻiga loyiq ekani hamda buning uchun toʻxtab qolishim kerakmasligi juda katta kuch beradi. Ularning ishonchini yoʻqotishdan qoʻrqaman.

Mutolaa

– Kitob doimiy hamrohim, desam, bir oz mubolagʻa qilgan boʻlaman. Ammo sevib oʻqiydigan kitoblarning aksari inson psixologiyasi bilan bogʻliq. Bu toifadagi kitoblarni oʻqib, avvalo oʻzimni, qolaversa insoniyatni anglashga harakat qilaman. Shukrki, farzandlarim ham voyaga yetib kelmoqda. Ularga namunali ota boʻlish, hayotga tayyorlash uchun ham psixologiyaga oid asarlarni koʻproq mutolaa qilaman.

Rejalar

– Harbiy xizmatchi sifatida yurtimning tinchligi yoʻlida oz boʻlsa-da hissam qoʻshilayotganidan xursandman. Sportchi sifatida xalqaro arenalarda yurtim bayrogʻi yuksaklarda hilpirashi uchun bor kuch-gʻayratimni ayamayman. Qanchalik ogʻir boʻlmasin, sportchining karyerasi yosh bilan chambarchas bogʻliq. Shunday ekan, kelajakda murabbiylik faoliyatida oʻzimni sinab, qoʻl ostimda tarbiyalanayotgan shogirdlarimni oʻzim erisha olmagan marralarni zabt etishlari uchun barcha imkoniyatimni ishga solaman. Qolaversa, ota-onamning ishonchini oqlash, ularga gʻamxoʻrlik qilish, oilamda namunali er va yaxshi ota boʻlish uchun harakat qilaman. Oʻgʻlimda harbiylik kasbiga qiziqish juda katta. Uning orzulari amalga oshishida kamarbasta boʻlaman.

“Vatanparvar” muxbiri
Sherzod SHARIPOV yozib oldi.

“Dolzarb 30 kun”

Mudofaa vazirligi qoʻshinlarining shaxsiy tarkibi, birlashtirilgan harbiy obyekt, qurol-yarogʻ va texnikalarni havo haroratining keskin oshib ketishi davrida harbiy qism va muassasalarda yongʻin xavfsizligini taʼminlash boʻyicha profilaktik tadbirlar oʻtkazib kelinmoqda.

BARCHA FAOL boʻlishga chaqirildi

Shu munosabat bilan Mudofaa vazirligiga qarashli harbiy qismlarning birida “Dolzarb 30 kun” tadbiri davomida faol ishtirok etaylik! mavzusida yongʻin xavfsizligi xizmati mutaxassislari tomonidan amaliy va nazariy profilaktika mashgʻuloti oʻtkazildi.

Tadbirda soʻz olganlar mamlakatimizda yongʻin xavfsizligini yuqori saviyada oʻtkazish, maishiy elektr moslamalaridan toʻgʻri foydalanish, ularni nazoratsiz qoldirmaslik, birlashtirilgan hududlarda quruq oʻt va xashaklardan muntazam ravishda

tozalash ishlarini olib borish, harbiy xizmatchilarning masʼuliyatini yanada oshirish hamda sohaga oid hujjatlar haqida alohida toʻxtalib, qoʻshinlarda bu borada amalga oshirilayotgan ishlar haqida maʼlumot berdi.

Yakunda “Dolzarb 30 kun” tadbiri davrida barcha faol boʻlishga chaqirildi hamda yongʻin xavfsizligi boʻyicha birlamchi yongʻinni oʻchirish vositalarining taktik-texnik imkoniyatlari namoyish etildi.

Podpolkovnik
Oʻktam XAITOV,
yongʻin xavfsizligi
xizmati boshligʻi

Nukus va Urganch garnizonlaridagi harbiy qismlar vakillari jangovar ruh, jamoaviy jipslik, akrobatik usullarni namoyish etgan holda ko'rgazmali qo'ljangi musobaqasida ishtirok etdi.

Dadil harakat maqsadga eltir

Harbiy xizmatchilarning jismoniy imkoniyatlarini yuksaltirish, yurt himoyachilarini sportga keng jalb etish hamda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish maqsadida Mudofaa vazirligi qo'shinlarida qo'ljangi bo'yicha ko'rgazmali musobaqa muntazam ravishda o'tkazib kelinadi.

Nukus garnizonidagi harbiy qism bazasida bo'lib o'tgan musobaqaning Shimoli-g'arbiy harbiy okrug qo'mondoni kubogi uchun turniri kuchli raqobat ostida kechdi.

Uch bosqichda o'tkaziladigan ushbu musobaqa harbiy jamoalarning jipsligini ta'minlab, hamjihatlikda harakat qilish, jangovar ruhni yuksaltirish, qurol bilan murakkab qo'ljangi elementlarini namoyish etish hamda ushbu sport turini ommalashtirish kabi maqsadlarni o'z ichiga oladi.

Maydonda birin-ketin bellashgan o'ngga yaqin jamoa jamoaviy jipslikni, kuch, shijoat va mahoratni ko'rgazmali tarzda namoyish eta oldi. Akrobatik usullarda namoyish etilgan ko'rgazmalar,

pichoq jangi va qurol bilan ko'rsatib berilgan murakkab elementlar, dadil harakatlar hech kimni bee'tibor qoldirmadi. Ayniqsa, muddatli harbiy xizmatchilarning ko'rgazmali chiqishlari hay'at a'zolari va kuzatuvchilarda katta taassurot qoldirdi.

Bellashuv ikki yo'nalishda, ya'ni 20 kishidan iborat jamoa hamda 2 nafardan iborat juftlik tarkibida olib borildi. Jamoaviy tarkibda ishtirokchilarning ko'rgazmali chiqishlari, maydonga kirib kelishi, kiyimi, aktyorlik mahorati, qanday yangilik kiritgani, akrobatik usullardan qay tarzda foydalangani hamda oyoq-qo'l zarbalarining samarasi kabi mezonlar bo'yicha baholandi.

Juftlik bahslarini baholashda ikki nafar harbiy xizmatchi qurolsiz va qurol bilan ko'rgazmali chiqishi hamda qo'ljangi usullarini namoyish etishi, jangga yangilik yoki o'ziga

koslik kiritgani hamda akrobatik usullarni bajarishi kabi mezonlarga e'tibor qaratildi.

Jamoalarning mashqlarni sinxron tarzda, tez, aniq va to'xtovsiz bajarganiga qarab, qo'yilgan ballar yuqorilab bordi.

Yakuniy natijalar bo'yicha Urganch garnizonidagi harbiy qism vakillari birinchi o'rinni, Nukus garnizonidagi harbiy qismning ikki jamoasi ikkinchi va uchinchi o'rinlarni qo'lga kiritdi. Faxrli o'rinlarga sazovor bo'lgan jamoalar kubok, faxriy yorliq va qimmatbaho sovg'alar bilan taqdirlandi.

G'oliblikni qo'lga kiritgan jamoa endilikda Mudofaa vazirligi miqyosida bo'lib o'tadigan musobaqaning final bosqichida harbiy okrug sharafiga himoya qilish uchun yo'l oladi.

Podpolkovnik Timur NARZIYEV,
Shimoli-g'arbiy harbiy okrug
matbuot xizmati boshlig'i

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti Farg'ona viloyati kengashi tasarrufidagi Qo'qon avtomobil maktabining zamonaviy talablarga mos ravishda bunyod etilgan avtodromi foydalanishga topshirildi.

ZAMON TALABLARI ASOSIDA

Tantanali marosimda "Vatanparvar" tashkiloti markaziy kengashi raisi Husan Botirov, IIV JXD Yo'l harakati xavfsizligi xizmati boshlig'i Olimjon Saidov, Qo'qon shahri hokimi Ma'rufjon Usmonov, sektorlar rahbarlari va keng jamoatchilik vakillari ishtirok etdi.

Tadbirida so'zga chiqqan mutasaddirlar o'rnatilgan talablarga binoan qurilgan mazkur o'quv avtodromida haydovchilikning barcha toifalari bo'yicha o'qitilayotgan fuqarolar doimiy ravishda amaliy mashg'ulotlarni sifatli o'tashlari va malakali mutaxassislar tomonidan

saboq olishlari mumkinligini ta'kidladi.

Olimjon Saidov tomonidan Qo'qon avtomobil maktabiga faoliyatini litsenziyalash pasportining topshirilishi marosim ishtirokchilarining

olqishiga sazovor bo'ldi.

Tadbir davomida harbiy xizmatchilarning jangovar chiqishlari va harbiy ansambl tomonidan ijro etilgan kuy-ko'shiqlar barchaga ko'tarinki kayfiyat ulashdi.

Ayniqsa, "Vatanparvar" tashkiloti tizimida avtokross, motokross, karting, pnevmatik quroldan o'q otish, triatlon, aviamodel, raketamodel, kemamodel bo'yicha tashkil etilgan sport seksiyalarining ko'rgazmalari yoshlarda qiziqish uyg'otdi.

TASHKILOT SPORTCHILARI FAXRLI O'RINLARDA

Qozog'iston Respublikasi Aqto'be shahrida sportning kemamodel turi bo'yicha Hamdo'stlik kubogi bosqichi va Qozog'iston ochiq chempionati musobaqasi bo'lib o'tdi.

Beshta davlat – Rossiya, Belarus, Turkiya, O'zbekiston va Qozog'istonning 150 dan ortiq sportchisi ishtirok etgan ushbu nufuzli musobaqada "Vatanparvar" tashkiloti sportchilaridan iborat O'zbekiston terma jamoasi 3 ta oltin, 3 ta kumush va 4 ta bronza medalni qo'lga kiritib, umumjamoa hisobidan 3-o'rinni egalladi.

Jumladan, o'zbekistonlik sportchilar tomonidan quyidagi natijalarga erishildi.

O'smirlar o'rtasida:

1. Temur Jo'rayev: "F2-ju" sinfida 1-o'rin, "EL-600" sinfida 2-o'rin, "EK-600" sinfida 3-o'rin (*Toshkent sh.*).

2. Umid Tojimaxamatov: "EH-600" sinfida 1-o'rin, "F2-ju" sinfida 2-o'rin (*Toshkent sh.*).

Katta yoshlilar o'rtasida:

1. Akmaljon Abidov: "F2-A" sinfida 1-o'rin, "F4-A" sinfida 2-o'rin (*Andijon v.*).

2. Alisher Mirzayev: "F5-mono" sinfida 3-o'rin (*Farg'ona v.*).

3. Aleksandr Nemerjitskiy: "F4-B" sinfida 3-o'rin (*Andijon v.*).

4. Shahrizoda Muhammadaminova: "F2-A" sinfida 3-o'rin (*Andijon v.*).

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti jamoasi ushbu sportchilarni samimiy muborakkod etib, kelgusida bundan-da yuksak yutuqlarga erishishlarini tilaydi.

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti matbuot xizmati

Tanlov

YOSH MATEMATIKLAR BELLASHUVI

O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokuraturasi tomonidan Xalqaro Nordik universiteti va IDC ta'lim markazi bilan hamkorlikda O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori sovrini uchun tanlov o'tkazildi.

Unda Milliy gvardiya qo'riqlash bosh boshqarmasiga qarashli "Kamalak" sog'lomlashtirish oromgohida dam olayotgan 40 nafardan ortiq 7-sinf o'quvchisi matematika fani bo'yicha o'zaro bellashdi.

Natijalarga ko'ra, 1-o'rin Ziyavuddin Tashkenbayevga, 2-o'rin Mirkomil Zufarovga va 3-o'rin Anna Nasedkinaga nasib etdi.

Taqdirlash marosimida hamkor tashkilotlar vakillari ishtirok etib, g'olib va sovrindorlarga esdalik sovg'alarni topshirdi.

**Adliya polkovnigi
Dilmurod HAMROYEV,
Respublika Harbiy prokuraturasi
bo'lim boshlig'i**

Qaror va ijro

TUNGI O'RGANISHLAR

Toshkent viloyati tumanlarida tungi xizmat holati yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining o'rinbosari – O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori B. Kudratxodjayev tomonidan o'rganishlar olib borildi.

Ichki ishlar boshqarmasida jamoat xavfsizligi, huquqbuzarlik va jinoyatlarning oldini olish borasida amalga oshirilayotgan ishlar holati yuzasidan o'tkazilgan o'rganishlar shular jumlasidan.

Shuningdek, Milliy gvardiya qo'riqlash bo'limlari tomonidan jamoat xavfsizligini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligiga e'tibor qaratildi. O'rganishlar davomida tungi xizmatga jalb etilgan shaxsiy tarkib hamda mas'ullarga tegishli ko'rsatmalar berildi.

Jarayonda huquqbuzarliklar profilaktikasi, jinoyatlarning barvaqt oldini olish, "Mahalla yettiligi"ning bu boradagi faoliyatini samarali tashkil qilish, qizil toifadagi mahallalar bo'yicha alohida chora-tadbirlar dasturini ishlab chiqish masalalariga urg'u berildi.

Shu bilan birga, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarida "Mahalla yettiligi" faoliyati o'rganilib, osoyishtalikni ta'minlash borasida tavsiyalar berib o'tildi.

**Adliya podpolkovnigi Botir SOBIROV,
Respublika Harbiy prokurorining yordamchisi**

QAHRAMON

Hovli etagidagi ariq bo'yida toshdek qotib turgan xotiniga qarab, Ne'mat akaning ko'ngli xijil tortdi. Cho'chitib yubormaslik uchun bir-ikki tomoq qirdi, lekin yurak yutib yaqinlashmadi. Asta ariq bo'yidagi supaga o'tirdi. Nazira xola hushyor ayol, shoshapisha supaga yaqinlashdi. Lom-mim demay, choynakdagi choyni qaytarish uchun piyolaga qo'l cho'zdi-yu, muvozanatini yo'qotdimi, chayqalib ketdi. Choynak bir tomon-u, piyola bir tomon bo'ldi.

– Astag'firullo. Xayriyatki, o'zingga hech narsa qilmadi, hushing joyidami?!
Noshudligidan xijolat chekdimi yoki ko'ngli to'lib turganmidi, he yo'q, be yo'q, Nazira xola yig'lab yubordi.
– Bir-ikki kundan beri xosiyatsiz tushlar ko'raman.
– Eee, tushga nimalar kirmaydi, xotin.
– Tushimda Qahramonim uchypaman, deydi. Uchypaman, deydi-yu, kuladi. Lekin negadir kulganida ko'zlaridan yosh quyiladi. Qo'lida bola. Pastroq uch, bolani tushirib yuborasan, desam, mahkam bag'riga bosib oladi. Bugun o'sha bola pardek erib yo'q bo'ldi.
Hozirgina tushga nimalar kirmaydi deb turgan Ne'mat akaning badani muzlab ketdi. Uzatilgan choyni ho'plab-ho'plamay, etagini bir sermadi-yu, ko'chaga chiqib ketdi. Shu ketishda to'g'ri mudofaa ishlari bo'limi boshlig'ining eshigini taqillatdi. Salomga alik olgan-olmagani yodida yo'q, bilgani "voyenkom" unga: "Xavotir olmang, ota, "telegrom" jo'natamiz, yaqinda bag'ringiz to'lib qoladi", dedi. To'y boshlab qo'yishganini aytdimi? Nazarida aytdi-yov.
Dasturxon popugini o'ynab o'tirgan Nazira xolaning xayollarini daydi o'ylar yana allaqaylarga uchirib ketdi. Ota-onasi kutilmagan falokatda bevaqt olamdan o'tganidan keyin nabiralari Qahramonni bobo-buvisi yer-u ko'kka ishonmay, katta qildi.
– Buvijon, meni harbiy xizmatga chaqirishdi! Buvijon, duo qiling, o'qishga kirmoqchiman. Harbiy uchuvchi bo'laman! Buvijon, ta'tilga kelsam, to'y qilamiz. Buvijon!.. Buvijon!.. Buvijon!
– Bo'ldi-ya, mahmadona, qani ayt, kelin kim?
Qahramon buvisining qo'llarini asta tutdi-da, o'ng tarafdagi qo'shni hovli tomonga imo qildi.
– Mana shu devor ortida yuragimning yarmi bor. Olib chiqsak, bir butun bo'ladi.
Nazira xola nabirasining yuzlarini yuziga bosdi, qaroqlaridan yosh quyila boshladi. Kechagina chopqillab yurgan bolasi er-azamat bo'lganidan quvonib yig'lardi u.
– Kimdir bormi?
Ko'cha eshigi oldida turgan notanish odamlarning g'ala-g'ovuri uning xayollarini pardek to'zg'itdi.
– Kelavering, kelaveringlar.
Ming urinsa ham, kelgan mehmonlarni yaxshi tanimadi. Ular ortidan kirib kelgan cholini ko'rib, yelkasidan tog' ag'darildi.
– Ana, uy egasi keldilar.
Mehmonlar shundagina Ne'mat ota tarafga o'girildi. Qisqa salom-alikdan so'ng mehmonlarning yoshi ulug'rog'i so'z boshladi.
– Har kimga ham qahramon farzand tarbiyalash nasib qilavermaydi. Har bir yigit ham Vatan uchun ko'ksini qalqon qila olmaydi.

Aslida, asta aytilgan bu so'zlar momaqaldiroqdek uy ahlini larzaga soldi. Keyin nima bo'lganini eslay olmaydi. Eslagani mahalla oqsoqolining so'zlari:
– Ne'matvoy, siz muallim odamsiz, butun qishloqning farzandiga ta'lim bergansiz, tushuntiring o'jizalarga. O'zi berganini O'zi oladi...
Bu dardni osmon ham ko'tara olmadi. Yomg'ir ezib yog'di. Yonayotgan yuraklar hovurini bosmoq istadimi, hartugul uzoq yog'di. Qishloq ahli motam tutdi. Tabiat motam tutdi. Qiyin bo'ldi. Hammadan ham hassakashlarga qiyin bo'ldi. Paxtali to'nlar ivib, etagidan chakka toma boshladi. Bo'lar endi, ichkariga kiringlar, deyishga chog'landi oqsoqol. Aytolmadi. Belbog'ini bo'shatib, yonayotgan ko'ksini yomg'irga tutdi. Ko'z yoshlari yomg'ir tomchilari orasida yuvilib ketdi. Qo'shni uyga qarab qo'ydi. Kechagina to'y harakatlari ilinjida bo'yalgan devorlarning bo'yog'i hali qurib bitmagan bo'lsa kerak, bo'g'otlardan oqayotgan loyqa suv bir zumda devorning abgorini chiqaribdi. O'zi aytgandi: "Hey, devorningni bunday oqlab-ko'klab qo'y, erta-indin kuyov bola ta'tilga kelsa, hafta-o'n kunda to'yni o'tkazib yuboramiz. Uning ustiga shahardan mehmonlar keladi, "kulturniy" tursin, uyaltirib qo'yma".
Yetti kun havoning avzoyi ochilmadi. Yetti kun kelgan-ketganning oyog'i tinmadi.
Yetti kun oqsoqol uyiga ketmadi.
"Men sizlarga avval ham aytganman, yana aytaman. Kimga aza tutyapsiz? Ismi jismiga monand Qahramongami? Qahramonlar o'lmaydi! Ular mangu yashaydi. Dillarda, tillarda, yuraklarda... Oradan yuz yil o'tsin, ming yil o'tsin, qahramonlarning nomi, yodi

mangu saqlanadi. Ertaga egniga harbiy libos kiyib, men Vatan posboni bo'laman, degan har bir yigitning yuragida qayta tug'iladi. Tug'ilaveradi..."

Oqsoqol haq edi. U o'lmadi. Chol-kampir har yili bayram arafasi ostonasidan kirib kelgan yurt o'g'lonlarining ko'zidan Qahramonning mehrini, so'zidan nafasini topaverdi.

Yana bahor keldi. Nazira xola ko'klamga yetkazgani uchun shukrona aytib, mushtdekina xamir olib, chalpak qilishga tutindi. Kelinlarining urinmang, deganiga ham quloq solmadi. Issig'ida o'zi qo'ni-qo'shnilariga uzatgisi keldi. Yetti qo'shnisiga tarqatishni ko'ngliga tug'di. Yon qo'shnisining eshigi ochiq ekan, chaqirib o'tirmadi.

Supada o'tirgan ayollarning tovushi qulog'iga chalindi, to'g'ri yurib boraverdi. Qo'shnisi Nazira xolani ko'rib, bir oz bezovtalandi. Ro'moli uchini bir-ikki aylantirib, ko'zlarini olib qochishga urindi. Supadagi ikki ayol ham bezovta bo'lganday tuyuldi-yu, tezda o'zlarini o'nglab oldi.

– Keling, poshsha oyi, sog'lig'ingiz yaxshimi? – salom-alik qilishga tutindi ular.

– O'ziga shukur, bahorga ham chiqib oldik. O'zlarimg...

– Ha, biz... Elchiga ayb yo'q, deyдилar-ku, shunga qulchilikka kelib o'tirgandik.

Nazira xolaning boshidan muzdek suv quyilgandek bo'ldi. Ko'zlari tinib, xontaxta chetini mahkam ushlab oldi.

– Esim qursin. Men nodonni kechiringlar, o'z dardim bilan bo'lib, bolamning baxtini unutibman-ku, – jilmayishga urindi u

– Voy poshsha oyim-ey, nega uzr so'raysiz, uzrni mana biz so'rashimiz kerak. To'g'rimi? Axir qiz sizniki edi.

– Rahmat, hurmat uchun ming rahmat. Uzr, meni bir oz kutib turasizlar endi, – ovozi bo'g'riqibroq chiqdi Nazira xolaning.

Mehmonlar nima bo'layotganini anglab ulgurmay, qo'lida katta bo'g'cha bilan ildam kirib keldi xola. Bu safar bir oz egilgan qaddi tiklanganday edi. Bo'g'cha ichidan bir juft bilaguzukni chiqardi. Avaylab qo'shnisiga uzatdi.

– Qizimga niyat qilib olgandim...

* * *

Qo'shni uyda to'y bo'ldi. Nazira xola qo'shni qizga o'z qo'llari bilan bilaguzuklarni taqib, peshonasidan o'pib, go'zal duolar ila kuzatib qo'ydi. Bu hayajonli onlarda onaizorning nazarida Qahramoni buvisidan minnatdor qiyofada boqib turgandek edi, go'yo. Nazira xolaning g'amga botgan ko'zlari yana kula boshladi.

EZGU MAQSAD YO‘LIDA

O'zgalarning qalbida
bir lahza bo'lsa ham
quvonch uyg'otish
savob ish. Angren
shahrida "Xalq va
armiya – bir tan-u
bir jon" shiori ostida
o'tkazilgan tadbirni
harbiy xizmatchilar
tomonidan
amalga oshirilgan
navbatdagi ezgu ish,
desak, mublag'a
bo'lmaydi. Chunki
shahar ko'chalari
bir necha soat
davomida
bayramona
ko'rinish olib, aholi
gavjum hududlarda
"Vatanparvarlik
karvoni" faoliyat
ko'rsatdi.

Mazkur karvon Angren garnizonida joylashgan harbiy qismda Chirchiq shahri ma'naviyat va ma'rifat markazi harbiy orkestr jamoasining chiqishlari bilan boshlandi. Bayramona kayfiyat tez orada butun shahar bo'ylab quloch yoydi. Zamonaviy hamda harbiy-vatanparvarlik ruhidagi kuy-qo'shiqlar jarangi ostida yosh-u qari ishtirokida o'yin-kulgi maydonlari tashkil etildi.

Tadbir yakunida Angren shahri yoshlari, jamoatchilik vakillari, kuch tuzilmalari vakillari hamda shahar hokimiyati hamkorligida davra suhbatlari tashkillashtirildi. Harbiy qism madaniyat saroyida bo'lib o'tgan davra suhbatida Angren shahri hokimi o'rinbosari Alijon Yusupov, harbiy prokuror adliya mayori Sherarali Zinnubayev, shahar IIB boshlig'i podpolkovnik Abid Aripov, mudofaa ishlari bo'limi boshlig'i podpolkovnik Alisher G'aniyev, favqulodda vaziyatlar bo'limi boshlig'i Nodir Mustaqolov yig'ilganlarni qiziqtirgan savollarga javob berdi.

“Vatanparvarlik karvoni”
tantanalari harbiy qism tashkil
etilganining 25 yilligi bayramiga
hamohang tarzda ulanib ketdi.
Angren garnizoni boshlig'i
polkovnik Husan Karimov xizmat
faoliyati davomida yutuqlarga
erishgan bir guruh Vatan
himoyachilariga navbatdagi harbiy
unvon hamda esdalik sovg'alarni
topshirdi.

**KBHX, oddiy askar
Farhodbek KAMOLIDDINOV**

Suv — hayot manbayi

ishtirok etib, tanada fiziologik suv yo'qotishi kuzatiladi. Sutka mobaynida buyrak orqali 1-1,5 litr, nafas va teri qoplamalaridan bug'lanish orqali 600–800 ml, ichak orqali 1-2 litr suv yo'qotiladi. Inson tanasida sutkalik umumiy suv yo'qotishlar o'rtacha 3 litrni tashkil qiladi. Normal fiziologik holatlarda taxminan shuncha suv organizmga turli yo'llar orqali kiradi. Lekin jismoniy mashg'ulotlar vaqtida hamda kunning issiq paytida ter bilan suv ajralishi hisobiga organizmning umumiy suv yo'qotishlari soatiga 1-1,2 litrgacha yetishi mumkin.

Ko'p terlash oqibatida har 1 litr ter bilan o'rta hisobda 5 g xloridlar (*tuzlar*) va 540 kaloriya energiya yo'qotiladi. Kunning issiq paytlarida organizm 80 foiz issiqlikni terlash natijasida yo'qotadi. Yo'qotilgan suv va energiyaning o'rmini vaqtda qoplamaslik oqibatida issiq urish holatlari kuzatilishi mumkin. Organizmda 6-8 foiz suv yo'qolsa, tana harorati ko'tariladi, teri qizarib, yurak urishi va nafas olishi tezlashadi, mushaklar charchaydi, 25 foiz va undan ortiq suv yo'qotilganda o'lim xavf solishi mumkin.

Shaxsiy tarkibning salomatligini muhofazalash, jangovar shayligini oshirish maqsadida yozgi o'quv mavsumida asosiy e'tibor ularni yetarli miqdorda ichimlik va xo'jalik maqsadlarda suv bilan ta'minlashga qaratilishi zarur. Harbiy xizmatchilar dala sharoitida ichish va xo'jalik ehtiyojlar uchun har bir kishi boshiga kuniga kamida 25 litr suv bilan ta'minlanishi lozim. Yozgi mavsumda ichish uchun qo'shimcha choy yoki qaynatilgan suv tarqatish punktlari tashkil qilinishi issiq kunlarda organizmning suvga bo'lgan ehtiyojini qondirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Yozgi o'quv mavsumi davrida oshxona va yotoqxonalarda yetarli miqdorda choy yoki qaynatilgan suv to'ldirilgan, qopqog'i zich yopiladigan idishlar qo'yish, ularning doimo to'la turishini nazorat qilish, barcha harbiy xizmatchilarning shaxsiy suvdonlarida

hamisha qaynatilgan suv yoki choy
bo'lishi harbiy qism qo'mondonligining
yozgi mavsumda shaxsiy tarkib
sog'lig'ini muhofaza etish yo'lidagi
asosiy tadbirlaridan biridir.

Yozgi mavsumda ovqatlanishni to'g'ri tashkillashtirish va choy yoki qaynatilgan suv bilan yetarli miqdorda ta'minlash lozim bo'ladi. Chunki havo harorati oshgan sari suvga bo'lgan ehtiyoj 10 litrgacha ko'tarilishi mumkin, shuning uchun havo harorati 30°C va undan oshganda kunlik suv ichish me'yori 5 litrdan kam bo'lmasligi kerak. Iste'mol qilinayotgan suvning harorati o'rtacha +15°C ni tashkil qilishi lozim.

Odatda suv ichishning kunlik minimal me'yori inson tana vazniga qarab belgilanadi. Misol uchun, 45–50 kg vaznga egalar 2 litr, 50–60 kg vazndagilar 2,5 litr, 60–70 kg vaznga egalar 3,0 litr, 70–80 kg vazndagilar 3,5 litr, 80–90 kg vazn egalari 4 litr, 100 kg vazndagilar 4,3 litr suv ichishlari kerak.

Shuni unutmashlik lozimki, suvni ochiq suv havzalaridan hamda tekshirilmagan suv manbalaridan ichmaslik, choyni to'liq qaynatilgan suvdan damlashga e'tibor berish suv orqali yuqishi mumkin bo'lgan turli yuqumli kasalliklarning kelib chiqishi va tarqalishining oldini oladi. Chunki yuqumli kasalliklarni keltirib chiqaruvchi mikroblar suvda o'z hayot faoliyatlarini nafaqat saqlab qolish, balki ko'payish xususiyatiga ham ega. Ichburug', qorin tifi va paratif kasalliklari shular jumlasidandir.

Suv ta minoti xavfsizligini ta'minlash maqsadida doimiy ravishda suvning sifatini davlat standartlari asosida o'rganib borish tavsiya etiladi.

**Tibbiy xizmat
katta leytenanti F. NIYOZOV,
Qurolli Kuchlar xizmatchisi
B. AXMEDOV,
Mudofaa vazirligi
Sanitariya-epidemiologiya
nazorati markazi mutaxassislari**

Reklama

[illegible]

Tavsiya

Yoz mavsumi boshlanishi bilan ob-havoning chidab bo'lmaz darajadagi issiq haroratiga duch kelamiz va salqinlikni saqlash uchun konditsionerlardan foydalanamiz. Shu sababdan yoz faslini havoni sovitib beruvchi konditsionerlarsiz tasavvur qilish qiyin. Anglab ulgurgandirsiz, bu galgi mavzu konditsionerlar va ulardan to'g'ri foydalanish xususida bo'ladi.

Konditsionerlar

qanday foydalanish kerak?

Mutaxassislar konditsioner harorat rejimini tashqaridagi ob-havoga qarab tanlashni maslahat beradi. Agar ko'chada +30 va xonada +16 daraja issiq bo'lsa, bu nafaqat sovqotishga, balki qon bosimining oshishiga va yurak faoliyatiga tahdid soladi. Tavsiya etilgan xavfsiz harorat farqi 5 darajadir. Konditsioner +25 darajada bo'lsa ham, kerakli salqinlik ta'minlanadi va salomatlikka xavf tug'dirmaydi.

Bundan tashqari, konditsioner yoqilgan xona havosini muntazam ravishda almashtirib turishni unutmaslik kerak. Xonadagi kislorod miqdori kamayib ketsa, inson o'zini yomon his eta boshlaydi: bosh og'rig'i, uyquchanlik, charchoq bezovta qilib, nafas olish qiyinlashadi. Konditsionerdan chiqayotgan sovuq havo oqimi xonadagi odamga to'g'ridan to'g'ri kelsa,

tananing yallig'lanishiga sabab bo'ladi.

Quruq havo oqimlari terining holatiga ta'sir qiladi: surunkali dermatosi bor insonlarda teri qurishi, qichish va hatto toshmalar paydo bo'lishi mumkin. Shuningdek, u burun shilliq qavatiga ham salbiy ta'sir etib, tomoq og'rig'i, burun oqishi, ko'zlar yoshlanishi hamda allergik reaksiyalar yuzaga kelishi mumkin.

Konditsioner havo filtrlari bir yilda kamida ikki marotaba tozalanishi shart.

Konditsioner fenining xonadagi havoni aylantirishi natijasida havo tarkibida bo'lgan barcha changlar va kasallik tarqatuvchi mikroblar filtrda qolib ketadi. Agar filtr o'z vaqtida tozalanmasa, ular to'ladi va xonadagi havo ifloslanadi. Bu esa o'tkir virusli va respirator kasalliklarga olib keladi.

Ular muntazam tozalab turilsa, konditsioner uchun joy to'g'ri tanlansa hamda undan chiqayotgan harorat darajasi me'yorda bo'lsa, hech kim kasal bo'lmaydi.

Sovitish moslamasidan oqilona foydalaning va u sizni uzoq muddat jaziramadan saqlaydi.

Ijobiy

tomonlari:

Salbiy

– yoqimli haroratni yuzaga keltiradi;

– xonani isitadi va sovitadi;

– xavfsiz;

– havoni qo'shimcha namlaydi va filtrlaydi.

– shamollash xavfini yuzaga keltiradi;

– noxush hidlarni yo'qotmaydi;

– xonani shamollatmaydi.

Tovuqli ugra osh

Kerakli masalliqlar: 500 g tovuq go'shti, qizil sabzi, piyoz, 1 dona kartoshka va 2 dona tuxum, o'simlik yog'i, un, tuz.

Tayyorlanishi: tovuq go'shtini o'rta olovda qaynatib, ko'piklari olib tashlanadi. Suv qaynaguncha kartoshka somoncha shaklida ingichka to'g'ralib, suvga solib qo'yiladi. Piyoz mayda kubik shaklida to'g'ralib, sabzi esa yirik teshikli qirg'ichdan o'tkaziladi. Tovada qizib turgan yog'ga avval to'g'ralgan piyozni, so'ng qirg'ichdan o'tkazilgan sabzi solinib, qovuriladi. Suvda qaynayotgan tovuq go'shti to'liq pishishiga bir oz qolganda, u suvdan olinib, o'rta kattalikdagi kubik shaklida to'g'raladi.

Tuxum, un va tuzdan qattiq xamir qoriladi. Xamirni faqat tuxumga qoramiz, agar suyuqlik ozlik qilsa, nomiga suv tomchilatish mumkin. Xamirni 15–20 daqiqa tindirgach, yupqa qilib yoyib, xuddi norin xamiri kabi mayin va ingichka qilib kesiladi.

Go'sht qaynagan bulyonga avval to'g'ralgan go'shtni, so'ngra kartoshka, qovurilgan piyoz va sabzi solinadi. Sho'rva bir qaynab chiqqach, xamir solinib, birga qaynatiladi.

Dasturxonga tortishdan oldin ta'bga ko'ra ko'katlar va qatiq qo'shish mumkin.

Yoqimli ishtaha!

MUHIDDIN QIZIQ

Aytdim-a...

Abdurayim aka mashinasiga xotini, otasi va onasini o'tqazib ketayotsa, nazoratchi to'xtatib qolibdi.

– Rahmat-e, rahmat-e! – xitob qilibdi nazoratchi. – Mana shu yerda ertalabdan buyon turibman, besh yuzta mashina o'tdi, birontasi qoidaga rioya qilmadi. Haqiqat bor ekan, birgina siz qoida bo'yicha o'tyapsiz. Sizga o'z nomimdan mana shu besh yuz ming pulni mukofot tariqasida bermoqchiman.

– Yaxshi bo'lardi, – debdi Abdurayim aka. – Prava olvolardik.

– Iye, hali pravasiz haydab yuribsizmi? – nazoratchi sapchib tushibdi.

– E, buning gapiga ishonavermang, – xotini gapga qo'shibdi, – ichib olsa, huda-behuda gaplarni gapiraveradi.

– Vey! – nazoratchi hayratdan ko'zlarini katta ochibdi. – Pravasiz, yana ichib olib mashinani boshqaryapsizmi?

– Men aytdim-a bularga, – onasi xitob qilibdi, – o'g'irlangan mashina bilan uzoqqa borib bo'lmaydi deb!

Nazoratchi ko'zlari ola-kula bo'lib, behol o'tirib qolibdi.

Bokschi bormi?

Poyezdda kupe eshigi ochilibdi. Do'rillagan yo'g'on ovoz eshilibdi:

– Bokschi bormi?

– Yo', yo', aka, yo'! – javob bo'libdi ichkaridan.

– Bo'lmasa, darrov ming so'mdan to'plab beringlar! Tezroq!

Yig'ib berishibdi. Keyingi kupe eshigi ochilibdi.

– Bokschi bormi? – yana o'sha ovoz eshilibdi.

– Bor, aka! – ikkinchi qavatdan ovoz kelibdi. – Boks tushamizmi?

– Yo', aka, yo', – haligi ovoz qaltirab qolibdi, – narigi vagonga o'tsangiz, bir chaqchaqlashib, choy ichib o'tirardik!

Kimning xotini yaxshiroq

Mamarayim tog'a Qo'qonning gavjum bozorida kampirini yo'qotib qo'yibdi. Qidira-qidira topolmabdi. Oxiri melisaga uchrabdi.

– Xo'p, otaxon, dardingizni eshitdik, – debdi melisa. – Endi kampingizning belgilarini ayting.

– Qanaqa belgi, bolam? – debdi Mamarayim tog'a. – Shu kampirim bilan qirq yil bitta yostiqa bosh qo'yibman-u, biror yeriga belgi qo'yib qo'ymabman.

Militsioner kulib, otaxonga tushuntira ketibdi:

– Belgini odamning o'zi qo'ymaydi. Mana, masalan, mening xotinim sochlari uzun, o'rta bo'yli, qoraqosh, qorako'z, oppoqqina juvon...

– Ee, bizniki qarib, shaftoliqoqi bo'pqolgan, bolam, – Mamarayim tog'a tushuntira ketibdi.

– Ko'zlari ham xiralashgan. Qosh umuman yo'q. Oyog'ining biri oqsaydi. Menikini axtarganingga ham arzimaydi. Kel, yaxshisi, senikini topaylik!..

HOJIBOY TOJIBOY

Jonim

Bekatga navbatdagi avtobus kelib to'xtadi. Yo'lovchilar "gur" etib ichkariga yopirildi. Faqat bir yigit bamaylixotir yonidagi qizga iltifot qilib gapirardi:

– Jonim, siz chiqing, keyin men!

– Yo'q, avval siz chiqing, men sizdan keyin chiqaman, – deya qiz yigitga yo'l berdi. Yigit esa bir qo'lini ko'ksiga qo'yganча tavallo qilardi:

– Jonim, yo'q demang, avval siz chiqing.

Bu gaplardan ensasi qotgan haydovchi ularga qarab o'shqirdi:

– Hoy bola, avval sen chiq, keyin "jon"ing chiqadi!

Er issiqlikmi yoki sovuqlik?!

Qaynona yangi tushgan keliniga uqtiryapti:

– Qizim! Kuyovingizga tuxum-puxum

pishirib bering. Tuxum issiqlik. Lag'mon, makaron pishirmang, sovug'ini oshirib yuboradi.

Kechqurunga jigar qovurib bering. Issiqlik. Ko'kchuchvara, ko'ksomsani aslo ravo ko'rmang, sovuqlik...

– Oyijon, – so'rabdi kelin iymaniygina, – er o'zi issiqlikmi yoki sovuqlik?

– Er 50 yoshgacha issiqlik, 50 dan keyin sovuqlik!.. – debdi qaynona.

ABDULLA QIZIQ

Nos qani?

Eski hovlining darvozasi oldiga "Neksiya" mashinasi kelib to'xtadi. Undan bashang kiyingan bir yigit tushib, hovliga o'tdi.

– Assalomu alaykum, ota! Meni tanimayapsizmi deyman. Men o'g'lingizman. O'n yilcha burun nos olib kelish uchun bozorga yuboruvdingiz. O'shanda shaharda qolib ketib, yaxshigina ish topvoldim. Topish-tutishim yaxshi, uylanib ham oldim. Hozir hamma narsam yetarli, hovli-joy, mashina... Qalay, ota, zo'rmi?

– Zo'rlikka zo'r, ammo... nos qani?

Telefon

Er divanda gazeta o'qib o'tirsa, telefon jiringlab qolibdi.

– Xotin, telefonni ol. Agar meni so'rashsa, yo'q, degin.

Xotin telefonni ko'tarib, shunday javob qilibdi:

– Erim shu yerda o'tiribdi.

– Men uyda yo'qman, dedim-ku! – er jahl bilan o'shqiribdi.

– Sizga telefon qilishgani yo'q-da! – javob qilibdi xotini.

Changchiga tegsam bo'lmasmidi?

Bir dutorchi yigit uylanibdi. Chilla kunlari o'tgach, birinchi marta to'yga boribdi. To'ydan yuz ming so'm ishlab kelib, kelinchakning qo'lga tutqazibdi.

– Bu pullarni qayerdan oldingiz? – kelin hayron bo'lib so'rabdi.

– Bilasizmi, biz, san'atkorlar to'ylarga borib tirikchilik qilamiz. O'rta ancha-muncha pul tushadi. Hofiz bu pullarni xizmatimizga qarab taqsimlaydi. Men dutor chalaman. Dutorning ikkita simi bor. Hofiz har bir simning hurmatidan ellik ming so'mdan beradi, – deya hazilomuz javob qilibdi.

“Dutorda ikkita, changda esa yetmish ikkita sim bo'ladi”, deb o'ylagan kelinchak tizzasiga urib, afsuslanibdi:

– Eh, attang, changchiga tegsam bo'lmasmidi?!

Har kallada har xayol

Turmush qurganlariga o'ttiz yil to'lgan kuni xotin o'ylayotganmish: “Erim menga nima sovg'a qilarkin? Tilla sirg'a olib berarmikin yoki oltin zanjir?”

Er ham o'zicha nimalarnidir hisob-kitob qilib pichirlarmish: “Mana shu xotinni to'yni ertasi kuni so'yib yuborganimda, bugun qamoqdan qutulib chiqarkanman”.

Yaxshi gap

Har kuni ichib keladigan er xotining xarxashasidan bezor bo'lib, axiyr yalinishga o'tibdi:

– Sen ham odam bo'lib mundaq yaxshi gaplar ham gapirgin!

– Iching! – debdi xotin kulimsirab.

To'plovchi: Shodmon OTABEK

@Vatanparvargazetasi_bot
“Vatanparvar” birlashgan tahririyati
bilan bog'lanish uchun telegram bot

**SHU SONNING
ELEKTRON SHAKLI**

VATANPARVAR

MUASSIS

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MUDOFAA
VAZIRLIGI

www.mudofaa.uz

Tahririyat kengashi:

general-mayor Hamdam Qarshiyev
polkovnik Otabek Yuldashev
polkovnik Alisher Boboxonov
Maqsud Abilov

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin. Gazeta Mudofaa vazirligi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar departamenti – “Vatanparvar” birlashgan tahririyatining kompyuter markazida sahifalandi.

Bosh muharrir:

podpolkovnik Ahror Ochilov

ISSN 2010-5541

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2008-yil 6-iyunda 0535 raqami bilan ro'yxatga olingan.

Telefonlar:

kotibiyat: 71 260-36-50
buxgalteriya: 71 260-35-20
yuridik bo'lim: 71 260-29-41
faks: 71 260-32-29

Navbatchi: mayor Aziz Norqulov

Sahifalovchi: Nodirabegim Ne'matova
Musahhih: Mastura Qurbonova

Buyurtma: V-5785

Hajmi: 6 bosma taboq

Bichimi: A3

Adadi: 33 418 nusxa

Bosishga topshirish vaqti: 14:00

Topshirildi: 14:30

Gazetaning yetkazib berilishi uchun obunani rasmiylashtirgan tashkilot javobgar. Gazetaning poligrafik jihatdan sifatli chop etilishiga “O'zbekiston” NMIU mas'ul.

Gazeta juma kuni chiqadi. Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqq boshlagan.

Nashr ko'rsatkichi: 114. Bahosi: kelishilgan narxda.

“O'zbekiston” nashriyot-matbaa ijodiy uyi bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Toshkent shahri Alisher Navoiy ko'chasi, 30-uy.

1 2 3 4 5 6

Manzilimiz: 100164, Toshkent, Universitet ko'chasi, 1-uy.

t.me/mv_vatanparvar_uz
t.me/mudofaavazirligi

www.mv-vatanparvar.uz
www.mudofaa.uz

mudofaavazirligi

mudofaavazirligi

www.youtube.com/c/UzArmiya